

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 34.

Lördagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**, som meddelat, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellationer dels angående samarbete mellan de mindre baltiska staterna och dels angående den tyska opinionen för Sönderjyllands återtagande, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med denna kammares medgivande har herr Lindhagen i tvenne interpellationer med gemensam motivering till mig ställt ett antal frågor, som jag nu anhåller att få i ett sammanhang besvara.

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m.

I den *första frågan* efterspörjes regeringens uppfattning angående värdet av ett organiserat, officiellt betonat samförstånd mellan smärre stater. Jag svarar härtill, att värdet av ett samförstånd stater emellan, vilket icke vänder sin spets mot andra stater, näppeligen behöver diskuteras. Smärre stater kunna förvisso ha särskilda förutsättningar att genom inbördes samförstånd i denna anda verka utjämnande och därmed aktivt medverka till ett allmännare samförstånd i världen. Frågan om att organisera och officiellt fastställa ett befintligt samförstånd hänger oskiljaktigt samman med de konkreta föremålen för samverkan. Utan deras preciserande blir spörsmålet konturlöst. Det bör understrykas, att även samförståndsstämningar, som icke taga en organiserad och officiell form, hava sitt stora värde.

På herr Lindhagens *andra fråga* om respekt för mindre stater och vänskapliga jämbördiga förbindelser även med stormakter kan stärkas och underlättas genom de smärre makternas samförstånd kunde jag åtnöja mig att ge ett jakande svar. Jag vill emellertid tillägga, att erfarenheter från det mellanfolkliga samarbetet, bl. a. i N. F. och vid nedrustningskonferensen, bekräfta denna uppfattning.

I den *tredje frågan* preciserar interpellanten samförståndsproblemet till att gälla en viss konstellation av mindre makter, nämligen de ost- och västbaltiska staterna. Då herr Lindhagen i detta hänseende frågar, om regeringens sympatier kunna påräknas, svarar jag: givetvis. Jag behöver icke kalla det något förbehåll, om jag betonar den redan vid första punkten angivna synpunkt, som jag förutsätter delas av interpellanten själv, nämligen att det samförstånd regeringen livligt önskar med våra baltiska grannfolk icke vänder sig utåt mot någon annan stat eller i något avseende inkräktar på våra vänskapliga relationer till andra folk, som vi även känna oss stå nära. Jag uttalar min varma uppskattning av strävandena att föra folken runt Östersjöns vatten varandra närmare och förmedla ett utbyte dem emellan till ömsesidigt gagn och ingens skada.

Jag är angelägen att icke missförstås i denna del, då jag i avseende å herr Lindhagens *fjärde fråga* måste bereda honom desillusionen av ett mera negativt svar. Jag anser nämligen mera precisa och konkreta konturer än de som inneslutas i karakteristiken i »främjande av ekonomisk självförsörjning och kulturell framfärd» böra vara en förutsättning för att inbjuda till en konfe-

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)
rens mellan de av herr Lindhagen angivna staterna. Jag vill icke förskansa mig bakom allmänna talesätt utan tala med den uppriktighet, utan vilken samförstånd ej kan uppbyggas på solid grund.

Att det kulturutbyte, som redan är i gång, bör ytterligare förkovras, kräver ingen diskussion. Om därur utkristallisera sig konkreta gemensamma arbetsuppgifter, som ägna sig för regeringars aktion — och det får ju icke förglömmas, att det fria kulturlivet skapar mycket dem förutan — är den svenska regeringen varmt villig medverka. Ett baltiskt självförsörjningsprogram kräver andra överväganden, och det förefaller mig icke möjligt för någon stat att uppställa det som grundval för en statskonferens utan att man gjort sig närmare reda för programmets reella innebörd. Jag fäster uppmärksamheten därå, att autarkitankens nytta är diskutabel i allmänhet, att den är det i synnerhet för ett land med Sveriges ekonomiska struktur och att man bör vara fullt övertygad antingen om dess överlägsenhet framför det fria handelsutbytets politik eller om att den senare vägen spärras av oöverstigliga hinder, innan man proklamerar självförsörjnings princip för en stat eller en statgrupp. Anslutningen till en dylik statgrupp får därvid en helt annan betydelse och måste föregås av andra överväganden än anslutningen till en ömsesidig strävan att befordra handelsutbytet efter vissa gemensamma handelspolitiska riktlinjer. Vårt land har markerat sitt ställningstagande hittintills, utom genom sin egen handelspolitik och sitt framträdande inför det mellanfolkliga samarbetets forum i N. F., speciellt genom sin anslutning till Oslokonventionen. Jämte sina skandinaviska broderfolk har Sverige härmed trätt i en samverkan med Holland, Belgien och Luxemburg, som utan att ännu ha avsatt avsevärda praktiska resultat utgör en uppmärksammas ansats till lojal samverkan mellan smärre stater i en handelspolitisk nedrustnings mot ingen ovänskapliga syfte. Denna gruppering är ingen sluten krets. Med sympati och tillfredsställelse hälsar den svenska regeringen tillträddandet av Oslokonventionen från Finlands sida, och den hävdar en politik av samverkan jämväl i fråga om andra stater, som finna en orientering enligt denna grupperings syften för sig ändamålsenlig. Den stundande ekonomiska världskonferensen torde ge tillfälle till en samverkan i denna riktning, för vilken samverkan den svenska regeringen icke skall uraktlåta att visa sig beredvillig.

Den ärade interpellanten har slutligen i tvenne spörsmål begärt uttalanden från svenska regeringens sida angående en i interpellationen närmare karakteriserad opinionsrörelse för ändring av Sönderjyllands status som integrerande del av Danmark.

Sönderjyllands återbördande till vårt danska broderfolk, vilket av svensk opinion hälsats med djup sympati, har som bekant skett icke blott genom fredsfördragets bestämmelser utan även i kraft av den berörda befolkningens klart uttalade vilja. Den territoriella integritetens respekterande är ett för Nationernas förbunds pakt grundläggande engagemang, förbindande för alla Nationernas förbunds medlemmar.

Den angelägenhet, interpellanten sysselsätter sig med, berör tvenne grannfolk, med vilka båda — det behöver väl ej särskilt understrykas — Sverige önskar stå i de mest vänskapliga relationer och mellan vilka den svenska regeringen förutsätter att några allvarliga tvisteämnen ej skola uppstå.

Att en opinionsrörelse existerar, som givit interpellanten anledning till hans spörsmål, är givetvis för den svenska utrikesledningen väl bekant. Den har sig däremot icke bekant, att mellan tyska och danska regeringarna Sönderjyllands ställning som danskt område i någon form satts i fråga. Redan av denna grund kan det icke förväntas, att svenska regeringen skulle hos tyska riksregeringen inhämta upplysningar i ämnet.

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Jag skall ej börja, som det är brukligt, med att tacka utrikesministern för svaret. Vi ha båda sökt göra vår plikt. När jag slutat att efter förmåga tolka och kommentera anförandet, kommer den vederbörliga elogen till utrikesministern bättre på sin plats, Jag skall bemöda mig om att framdraga de ljusa punkterna i anförandet och ge dem det förtröstansfulla innehåll, som ligger inom sannolikheternas gräns.

Ibland talar utrikesministern å regeringens vägnar och ibland säger han »jag». Förmodligen är det icke någon väsentligare skillnad, föreställer jag mig. Den första frågan, lydde så här: »Anser ej regeringen ett organiserat, officiellt betonat samförstånd mellan smärre stater vara ett tidsenligt bidrag till främjande av världens längtan efter bröd, frihet och självansvar för alla?»

Denna fråga har nu utrikesministern besvarat absolut jakande, och därmed kan man således låta sig nöja. Det påpekas också, att smärre stater kunna förvisso ha särskilda förutsättningar att genom inbördes samförstånd i denna anda verka utjämning och därmed aktivt medverka till ett allmännare samförstånd i världen. Sedan erinras det visserligen om, att en sådan fråga hänger oskiljaktigt samman med de konkreta föremålen för samverkan. Ja, det är just det den gör, och det gäller således att komma fram till de konkreta realiteterna i stället för de allmänna talesätten, som i alla händelser alltid äro en lämplig inledning, då de dölja själva stämningvärdet, som också i denna punkt fått sitt erkännande av utrikesministern. Alltså, de smärre staterna böra samarbeta.

Den andra frågan var: »Anser ej regeringen att därmed tillika kunde stärkas respekten för de mindre staterna samt vänskapliga, jämbördiga förbindelser även med stormakter lättare ställas i utsikt och kunna upprätthållas?»

Härtill säger utrikesministern kort och gott, att han vill ge ett jakande svar. Han verifierar det med, att detta också uttrönts genom erfarenheter från det mellanfolkliga samarbetet, bland annat i Nationernas förbund och vid nedrustningskonferensen.

Alltså: Det är bra, att småstaterna sluta sig samman, och därigenom få de respekt med sig och ökade möjligheter till vänskapliga förbindelser med stormakterna. Dessa två punkter bilda utgångsläget för varje resonemang i detta fall. De vägledande synpunkterna ha blivit utan reservation av utrikesministern understrukna.

Den tredje frågan lydde:

»Kan, i sådan händelse, regeringens sympatier påräknas för ett dylikt samförstånd mellan de mindre ost- och västbaltiska staterna för *främjande av ekonomisk självförsörjning och kulturell framfärd* i väsentlig anslutning till de vid årets riksdag därom i första kammaren väckta, inom Ostbalticum och annorstädes livligt diskuterade motionerna nr 200—202?»

I svaret framhölls, att här gäller det således en viss konstellation av mindre makter, och regeringens sympatier äro givetvis att påräkna, sades det också. Det är, menade utrikesministern vidare, inte något förbehåll, om man tillika betonar den redan vid första punkten angivna synpunkten, nämligen att det samförstånd regeringen livligt önskar med våra baltiska grannfolk icke vänder sig utåt mot någon annan stat eller i något avseende inkräktar på våra vänskapliga relationer till andra folk, som vi även känna oss stå nära.

Det har av interpellanten både i motionen och interpellationer betonats, att vi naturligtvis vilja upprätthålla vänskapliga förbindelser även med de två stormakter, som ha strandrätt vid Baltiska havet, nämligen Sovjetunionen och Tyskland. Det har även medgivits av utrikesministern, att ett baltiskt samförstånd borde stimulera ett sådant gott förhållande. När utrikesministern nu

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)
 ytterligare betonar, att det icke i något avseende får inkräktas på våra vänskapliga relationer till andra folk, måste jag emellertid erinra, att om detta småstatsförbund bildades, utom för egen trevnad, även för att stärka respekten, så betyder det väl, att stormakterna dock vålla oss olägenheter, även om de inte själva rå för det. Det är väl sålunda inte av den allra största kärlek till dem, som en sådan förtänksamhet kommer till stånd. Jag skall därför tala om, vilka motiv som icke minst föranlett mig att väcka denna motion och förstärka den med en interpellation. Den senare var alldeles nödvändig för att bygga upp en brygga mellan riksdagen och utrikesministern, eftersom det svenska folket är mycket litet benäget för att i sin riksförsamling intressera sig för utrikesfrågor.

För det första har Nordamerika stoppat för oss svenskar vår gamla säkerhetsventil, emigrationen, och höjt tullarna. Det brittiska imperiet har uppsagt handelstraktaten och gör gällande, att imperiets olika länder först och främst måste ty sig till varandra och ge varandra ett slags företrädesrätt. Detta är inte något klander, utan det är ett faktum, som i de respektive länderna kan vara förklarligt skäl, men måste inverka oförmånligt på oss. Man vet inte, hur det skall gå med den traktat med England, som nu i stället för den gamla föreslagits. Det har bebådats opposition i engelska parlamentet, och vi veta ju redan, att den polska stenkolsimporten får begränsas ganska avsevärt, därför att vi nödgats utfästa oss att köpa de dyrare engelska kolen. Det är ju inte roligt och det stärker å andra sidan icke våra förbindelser med Polen, men det kan ju hända, att det är nödvändigt. Vidare ha vi stormakten Sovjets dumping på trävarumarknaden med mera dylikt, som också sätter vår självhushållning på spel. Så inträffade Tysklands uppsägning av handels-traktaten. Jag förmodar uppsägningen skett på grund av inre svårigheter i Tyskland, men det ter sig i alla fall för oss som ett stort men i vår självhushållning. Tyskland har ju haft mycket större fördelar än Sverige av sina handelsförbindelser med oss, men i alla fall har det ytterligare försvårat den svenska exporten genom skärpta tullar. När så därtill komma opinionsbildningarna för angrepp på Sönderjylland, så finns det ju all anledning att slå sig tillsammans på andra håll i stället.

Slutligen tornar upp sig det föreslagna fyrmaktsförbundet, och här gäller det för småstaterna att betänka sig noga, innan de falla på knä för en sådan företeelse. När stora makter komma samman, äro de färdiga att utlämna som rov åt den ena eller den andra av dem eller sina närmaste vänner bland småstaterna åtskilliga fördelar på övriga småstaters bekostnad, vilket skedde t. ex. vid fredsslutet, då Ungern och Bulgarien fingo ur nationalitetssynpunkt dyrt plikta för att de inte befunnit sig på den sida, som händelsevis segrade till sist.

Stormakterna i gemen ha ock åstadkommit världskriget, och detta är ju en av orsakerna till den ekonomiska undergången för närvarande. De små staterna ha inte bett om denna ofärd, som går ut över dem också. De ha inte bett att få vara vasaller och offerlamm för sådana tillställningar i stormaktskoncernen. Jag får för min personliga del säga, att det vore lyckligare för världen, om dessa stormakter, såsom till en början skett inom den anglosachsiska rasen, kunde uppdelas i mindre, självständiga stater, ty det bleve till större lycka för mänskligheten eller åtminstone till mindre fara, än om dessa stora makter med sin stora obehärskade makt skola regera även över världen. Småstaterna äro ju inte alls dugligare; om vi hade eller kunde förvärva lika stor makt, så bleve det på samma sätt med oss. Nu göra vi en dygd av nödvändigheten, och dygden kan bestå i, att vi slå oss tillsammans och därmed skaffa oss större respekt, ty det är ju som sagt angeläget att upprätthålla vänskap-

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)

liga relationer med alla. Men att låtsas vara alldeles förtjusta i stormakternas mellanhavanden, som vålla oss så oerhört mycket olyckor, och fingera att vi bli vänskapligt behandlade, det kan jag inte gå med på. Det är mera ett artigt diplomatiskt talesätt, som ju en utrikesminister bör bestå sig, men då man står inför det nu ifrågasatta förehavandet, kan man väl bestå sig också med att säga ifrån, vad som rör sig under denna av klokskap betingade formulering.

När utrikesministern nu förordar och prisar en samverkan mellan småstater bör det vara klart, att de baltiska länderna för oss ligga närmast till hands av flera skäl. Vi ha ju haft gamla relationer österut förr i världen, och de voro då de huvudsakliga relationerna. Länderna där borta ha ju också en gång till stor del varit förenade med Sverige i ett rike. Kontakten är stark från flydda tider, och grannskapet förbinder oss fortfarande. Det stora intresse, som nu visat sig från de baltiska staternas sida, hade jag visserligen på känn, men ej att det skulle bli så livligt och levande. Uppmärksamheten i andra länder på frågan ådagalägger ock, att här röra vi oss med omisskännliga realiteter. Jag hade tidigare ej invaggat mig i någon förhoppning, utan motsett ett vanligt konstitutionsutskottsutlåtande, som bara slutar med, att det där sköter regeringen, så det behöva vi inte lägga oss i. Men det förenämnda stora intresset utifrån verkade, att man blev eftertänksam både i regeringen och i riksdagen. I utskottet byggdes därför efter visst samråd en brygga till det svar, som utrikesministern nu avgivit, och när därför motionen häromdagen var före, tillät jag mig inte att göra något yrkande, ty man fick i det stora hela vara tillfreds med den motivering, som utskottet levererat. Den var kanske till och med något litet klarare än utrikesministerns svar, därigenom att där uttryckligen sadas, att förutsättningar kunde tänkas föreligga att utsträcka detta närmande till ett kulturellt och ekonomiskt samgående med de baltiska staterna, med andra ord att utvidga det samarbete, som mera privat har ägt rum. Detta avböjer ju inte heller utrikesministern, men han har i sitt svar på den fjärde frågan en reservation som jag skall tala om, när jag kommer dit.

Att de östbaltiska staterna äro på rätt väg och att vi med vårt instämmande i syftet också äro på rätt väg bestyrkes ytterligare av, att missnöje yppats från de två baltiska stormakterna, nämligen från Moskva och Berlin. Från Moskva skriver en korrespondent till en tysk tidning, att man där möter allt sådant närmande mellan de baltiska staterna med det största misstroende. Man är alldeles på det klara med, att Polen ligger bakom denna rörelse och vill utnyttja den för sin räkning. Det tillägges också, att det är påtagligt, att man med detta block vill inringa Sovjet och Tyskland. Det är inte småsaker, vad små folk kunna åstadkomma enligt sådana där fria fantasier.

Vad nu Polen beträffar, så står det alldeles fjärran från detta svenska initiativ, och inte kan man tänka sig, att det stora Polen vänder sig till en enskild riksdagsman i den svenska riksdagen för att föra fram en sådan sak. Det är ju rena fantasifoster. Och inringningen! Hur skulle vi kunna inringa Sovjet och Tyskland? Orimligheten därav ligger i öppen dag, så det är ingenting att expektorera över. Det är ju tvärtom stormakterna, som äro upptagna av att inringa varandra, och när det vill sig riktigt illa, så inringar var och en sig själv också efter bästa förmåga.

Det kan ju ifrågasättas, om Polen bör komma med i en sådan här sammanlutning, ty Polen är ju till hälften en stormakt med 30 miljoner invånare och en stark folkökning. Men Polen liksom de fyra andra östbaltiska staterna uppstod ånyo genom världskriget, och de började alla genast närma sig varandra vid en konferens i Helsingfors 1919, följd av en konferens i Riga 1920, dit

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)
 även skandinaverna inbjödos. Polen hör också till de länder, som blivit miss-handlade oerhört i historien, kriminellt styckat av stormakter, det måste man komma ihåg. De preussiska expropriationslagarna, som kommo till för att få bort den polska befolkningen i gränstrakterna mot öster, voro också ett uttryck för ett farligt stormaktsvälde och en anledning till att slå vakt även om Polens självständighet, som kanske är en betingelse även för vår självständighet i tidernas längd. Att Polen åter fått tillträde till havet tycker jag för min personliga del också är riktigt. För övrigt är det här icke frågan om någon hegemoni för någon makt, det betonas uttryckligen både i motionen och i interpellationen, och det har jag svarat den nämnda tyska tidningen, vars korrespondent uppsökte mig för att få veta vad det verkligen var frågan om.

En viss splittring råder tyvärr mellan de tre centralbaltiska småstaterna, då det gäller den så kallade Vilnafrågan, till vilken jag återkommer något senare. Estland och Lettland ha inte något intresse av, att låta samarbetet bli beroende på Vilnafrågan, under det Litauen fordrar, att Vilnafrågan skall vara avgjord, innan det går in i en sådan här entente och i alla händelser innan det går tillsammans med Polen i en sådan. Över denna tvedräkt ha åtskilliga tyska tidningar uttalat sin glädje, särskilt tidningar i Berlin, och det är ju förklarligt. Man vill tydligen inte, att dessa småstater skola bilda någon slags sammanslutning, vare sig det nu beror på, att tyskarna helst vilja göra östbalterna till sina vasaller en i sänder eller av någon annan orsak. Annars borde väl mäktiga stater unna andra också att bilda en liten sammanslutning och få en smula makt. Men det kan som sagt vara förklarligt från stormaktsdiplomatiens sida, fast det visar då också, att vi äro på rätt väg.

Så kommer *den fjärde frågan*: »Är regeringen sinnad att för sådant ändamål överväga svensk inbjudning till en konferens mellan nämnda smärre stater (Finland, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Danmark, Norge och Sverige) för överläggningar om möjligheterna och begynnande ansatser till ett sådant samförstånd?»

Om det är, såsom det förefaller, några åhörare här från de baltiska staterna, så skola de inte bli ledsna över denna tomma kammare, ty medlemmarna äro inne i andra kammaren och höra på ett interpellationssvar till herr Flyg, om vi skola från Tyskland inbjuda och försörja i landet så kallade kulturpersonligheter, tillhörande den judiska rasen, eller åtminstone icke mindre än två av dem, och det är ju för svenska folket en mycket större angelägenhet än denna, och i varje fall mera pikant för dagen. Det bevisar således inte bristande intresse för denna sak, men det finns ju större intressen, som måste överskugga mindre intressen.

I denna fjärde punkt måste jag ha ett litet samspråk med utrikesministern. Han är angelägen, säges det, att icke missförstås i denna del, då han i avseende å interpellantens fjärde fråga måste bereda honom desillusionen av ett mera negativt svar.

Käre Sandler, jag kan aldrig desillusioneras, ty det har jag blivit i alla fall i fråga om parlamentarismens förmåga att ta upp större frågor, men vissheten, att det en gång i tidernas fullbordan kommer att bli annorledes, skänker mig en tröst. För övrigt är ju här icke alls fråga om mig utom om ett baltiskt samförstånd, vilket förtjänar att ej bli desillusionerat. Jag skulle därför gärna sett, att detta svar formulerats på annat sätt, det hade kunnat formuleras elegantare, uppriktigt sagt. Desillusionen därigenom går, som sagt, inte ut över mig, men den kan gå ut över de östbaltiska staterna, om de få ett alltför negativt svar, då de nu igen räcka handen till ett börjande i handling omsatt samförstånd i denna viktiga sak. Men nu skola ni också förstå den svenska politiknegativismen, så snart det gäller att höja oss upp även på ett

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)
något högre plan. Saken arbetar sig nog fram i alla fall, som vi få hoppas, även inom svenska regeringen, som väl snart nog får säga B, när den i detta fall sagt A, som är det första viktiga steget. Men nog är detta, tycker jag, en oförsiktig passus i utrikesministerns svar. Vi begå ju litet var oförsiktigheter, så det är ju inte någon särskild anmärkning utan bara att konstatera ett faktum.

Så kommer då Sandler med ett annat uttalande, och där har han, förefaller det mig, missförstått både situationen och mig, fast det inverkar inte på det stora hela lyckligtvis — jag anser nämligen mera precisa och konkreta konturer än dem, som inneslutas i karakteristiken »främjande av ekonomisk självförsörjning och kulturell framfärd» böra vara just uppgiften för en konferens. Slutmålet är enligt motionen, som det uttryckligen står, främjande av ekonomisk självförsörjning och kulturell framfärd. Det har uttryckligen angivits, att denna formulering är gjord för att utesluta från samarbetet militärallianser och inblandning i de olika ländernas statsskick. Men i interpellationen har försiktigt hemställts om en svensk inbjudning för överläggning om »möjligheterna och begynnande ansatser» till ett samförstånd och det är närmast på den frågan utrikesministern skulle svara. Hur skall ett sådant kunna komma till stånd, om man inte börjar så försiktigt. Var och en kan ju inte sitta isolerad och dekretera, utan här gäller i all synnerhet det personliga sammanträffandets ofantliga för att inte säga allenarådande betydelse för att kunna komma fram till något. Då först kommer tillfället att kunna utforma saken i detalj. Inte behöver väl en regering stå hjälplös och söka skydd bakom formuleringen, som är gjord här i motionen, att anmärkning anses kunna riktas mot densamma. Och vari består den? Jo, då kommer först ett medgivande: »Att det kulturutbyte, som redan är i gång, bör ytterligare förkovras, kräver ingen diskussion», — där tager jag fasta igen på en utgångspunkt. Vidare, en sådan förkovran kan ske »om därur utkristallisera sig konkreta gemensamma arbetsuppgifter, som ägna sig för regeringars aktion». Jag frågar då å min sida: vad är det, som ägnar sig för regeringars aktion? Förmodligen detsamma som för individen: en god vilja, stödd av bästa förstånd och samvete. Om då en sådan vilja ställes till tjänst för folkens förbrödring, så bör en regering befinna sig i sitt esse, föreställer jag mig. Vidare: »Och det får ju icke förglömmas, att det fria kulturlivet skapar mycket dem förutan», säges i svaret. Detta är en självklar sats. Men här är det ju ej fråga om den saken och icke heller är det här någon, som förglömmar ostridiga saker, som ligga utom all diskussion. Men, som sagt, om konkreta gemensamma arbetsuppgifter kunna utkristallisera sig, »är den svenska regeringen varmt villig medverka». Ja, där möter åter en kardinalpunkt av medgivande.

Hur skall nu utkristalliseringen äga rum? Inte kan en stackars motionär utan möjlighet att anordna kongresser utkristallisera detta, utan det måste ju regeringsmakten göra, som sitter där med alla sina resurser och massor av sakkunniga ämbetsmän och pengar till resor med mera sådant. Jag kan inte annat än tillhandahålla en utgångsformel, som innefattar, såsom jag strax skall komma till, just precis vad som här bör äga rum. Och om jag varit utrikesminister, skulle jag utan alltför många omsvep förordat regeringen att inbjuda balterna, och detta med minst lika fog, som regeringen nyligen inbjudit Oslomakterna.

Det framgår av det följande, att utrikesministern tänkt sig en viss omväg, som kan leda till det gemensamma samförståndet. När 1920 det som sagt hölls en kongress i Riga av alla de här östbaltiska genom kriget befriade fem staterna, riktades ock en inbjudan till de tre skandinaviska länderna. Det var ett invecklat hokus pokus med papperen, huruvida Sverige verk-

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)
ligen var inbjudet eller ej. Men det var tillräckligt bevis därför, att de skandinaviska utrikesministrarna och statsministrarna på en konferens avböjde inbjudningen, varefter detta beslut godkändes av den svenska konseljen. Alltså, man avböjde att deltaga. Det kunde ha sina skäl, eftersom de unga staterna voro så nya, att de inte ens fått erkännande de jure vid den tidpunkten, och svenskarna inte heller voro på det klara med, vad de ville överlägga om. Och så fruktade man också för militärfrågan, vilken visst jämväl stod på dagordningen. Men där funnos även andra frågor, och man kunde ju sagt: Vi deltaga i dessa andra frågor, som äro mera neutrala men inte i militärfrågan. Det blev dock intet deltagande. Nu har tiden gått så långt, och läget i världen är sådant, att det är lägligt att svara ja till den hand, som utsträcktes till oss 1920, helst balterna nu förmena, att de våga inte nalkas skandinaverna eftersom de inte veta, om de komma olägligt.

Men nu har utrikesministern fått för sig att när det i motionen står »främjande av självförsörjning» så betyder det något annat än det fria handelsutbytet. Då får Sandler ursäkta mig om jag säger, att han inlåtit sig på ett ganska akademiskt och skolastiskt resonemang, om vad han även kallar autarkitanken. Det skall visst betyda detsamma som självförsörjningstanken eller något sådant, kan jag tro. Försiktig som han är, tvekar han. Man vet ju inte ännu vad som kan vara riktigt, det fria handelsutbytet eller den så kallade självförsörjningen, och det måste man ha klart för sig. Men självförsörjning är ju ett uttryck för att vi skola undvika att plundra varandra, något som man mer råkar ut för då man stöter på stormakter, utan vi skola försöka driva en lojal samfärd, där vi både ge och taga ungefär lika. Det kallas att befrämja självförsörjning. Och när nu vårt land hotas med så stor arbetslöshet och nöd, är det väl inte mer än riktigt, om man även på det sättet söker tillgodose vår och de olika ländernas självförsörjning. Det blir väl i själva verket en mera övergående fråga men innebär inte alls någon ny princip, och en regering har ju, när den inbjudes till en konferens, att formulera dagordningen hur den vill. Icke är det meningen, att en interpellant skall härigenom kunna ha lagt en oöverstiglig mur för en regering, som är »varmt villig medverka». Förresten hänvisar Sandler längre ned till Oslokonventionen. Och vad är denna konvention annat än ett försök mellan några småstater att inte söka förtulla varandra i onödan för mycket, det vill säga den avser att bereda en liten plattform för självförsörjning. Jag har begagnat uttrycket för att därunder skall rymmas ungefär precis vad det bör vara. Skillnaden är bara, att Oslo gör det på ett ofullkomligare sätt än här skulle kunna ske.

Så heter det till slut: »Anslutningen till en dylik statgrupp får därvid en helt annan betydelse och måste föregås av andra överväganden än anslutningen till en ömsesidig strävan att befordra handelsutbytet efter vissa gemensamma handelspolitiska riktlinjer.» Det är en märklig missuppfattning av situationen. Lika litet förstår jag, vart Sandler vill komma med följande vetenskapliga teser: »Vårt land har markerat sitt ställningstagande hitintills, utom genom sin egen handelspolitik och sitt framträdande inför det mellanfolkliga samarbetets forum i folkförbundet, speciellt genom sin anslutning till Oslokonventionen. Jämte sina skandinaviska broderfolk har Sverige härmed trätt i en samverkan med Holland, Belgien och Luxemburg, som utan att ännu ha avsatt avsevärda praktiska resultat, utgör en uppmärksammas ansats till lojal samverkan mellan smärre stater i en handelspolitisk nedrustnings mot ingen ovänskapliga syfte.»

Oslokonventionen! Det komma vi väl alla ihåg, hur den av oss uppfattades som ett av de svagaste försöken. Det betydde, att de här Oslostaterna skulle

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)

inte höja tullarna mot varandra utan att den, som tänkte göra en höjning, underställde de andra frågan, om de hade några erinringar att göra. Emellertid ha sådana tullförhöjningar från en stat mot de andra i alla fall ägt rum, en och annan åtminstone, men därvid har det stannat. Konventionen kan i alla fall vara ett senapskorn, och det är ej meningen att klandra. Den kan komma att utvecklas till större aktivitet. Vi ha ock sett av tidningarna, att av utrikesministern inkallats en konferens under den närmaste tiden från Osломakterna. Jag undrade då, om därtill också skulle inbjudas de baltiska oststaterna. Hur utrikesministern nu tänker göra med dem, vet jag inte.

Nu anmärks emellertid i svaret om Osломakterna: »Denna gruppering är ingen slutet krets. Med sympati och tillfredsställelse hälsar den svenska regeringen tillträddandet av Oslokonventionen från Finlands sida, och den hävdar en politik av samverkan jämväl i fråga om andra stater.» Där är således väl en antydning till de fyra andra östbaltiska staterna att de äro välkomna i Oslokoncernen. Balticum är emellertid ett problem för sig och en mera fruktbar aktuell uppgift än Osloententen kan erbjuda. Detta beror även därav, att Finland väl anslutit sig till Oslo men synes ännu mer intresserat av detta.

Ett av hindren för sammanslutning mellan de östbaltiska staterna har ju anförts vara, att Finland orienterar åt Skandinavien, och det göra eller rättare säga inte de andra oststaterna, ehuru de så gärna vilja det. Men man kan inte vara säker på, att de lika gärna som Finland känna sig intresserade för närvarande att ansluta sig till den företrädesvis åt Västerlandet orienterade Oslokonventionen. Det baltiska samförståndet har sina särskilda uppgifter och kan i sin ordning möjligen leda till intimare samverkan även med de mindre oststaterna längre söderut.

Till sist har utrikesministern en annan utsikt och det är: »Den stundande ekonomiska världskonferensen torde ge tillfälle till en samverkan i denna riktning, för vilken samverkan den svenska regeringen icke skall uraktlåta att visa sig beredvillig.» Tid och utrymme för överläggning om en organiserad samverkan i Balticum lär väl knappast erbjuda sig på nämnda världskonferens.

Således, *slutet på det hela* är, att samverkan mellan de mindre ost- och västbaltiska staterna bör ytterligare förkovras, och att regeringen är varmt villig att medverka därtill. Tills vidare anvisas anslutning till Oslokonventionens magra program, och närmare få de överlägga om saken under den stundande ekonomiska världskonferensen. Jag tycker då, att de östbaltiska staterna böra spinna på den tråd, som sålunda anvisats, och kristallisera fram en rationell ordning. I Sverige skall nog ej saknas medhåll för den nu dock nyinledda uppmärksamheten och välönskningarna för tillkomsten av en officiell samverkan mellan de mindre öst- och västbaltiska staterna.

Sedan måste jag säga någonting om Vilnafrågan. Den nämnes inte i interpellationssvaret, och det är inte heller direkt interPELLERAT om densamma. Men i motionen är fastslaget, att Vilnafrågan hör till de spörsmål, som böra ha lösts, innan man kan påräkna ett verkligt fruktbarande arbete. Nu är det så, att Litauen inte vill vara med förrän detta sker, och då Polen förmodligen också tvekar eller ogärna vill vara med på den där saken i den form Litauen vill lösa den, får man förmoda, att kompromisser ju inte äro uteslutna. Men Europa måste vara med också. Detta är ju den enda gränsfråga, som Europa inte löst, och det kan väl inte i evighet fortsättas på det här sättet.

Då utrikesministern i sitt svar faller tillbaka på samarbetet och Nationernas förbund, tillåter jag mig fästa uppmärksamheten därpå, att det polska besättandet av Vilnaområdet skedde med vapenmakt och emot folkförbundet, så att där har väl folkförbundet något att bevaka i alla fall. Det skedde med va-

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)
penmakt, och man behöver verkligen utreda motiven för ett sådant förfarande och de olika ståndpunkterna. Så mycket synes emellertid klart, att det skedde som en följd av bolsjevikernas offensiv mot Warschau. Då det angreppet blivit avvisat, begärde en polsk befälhavare av sin regering och fick också tillstånd att besätta detta område med en arméavdelning, som till väsentlig del skulle bestått av invånare inom det området. Det finns ju många slags folk inom detta område. Så framställdes åtminstone saken från Polens sida. Hade inte den där bolsjevikoffensiven skett, hade frågan antagligen inte varit av så elakartad natur eller överhuvud funnits till. Våld föder våld.

Här bör man således åtminstone kunna säga så mycket, att om tvisten ej löses genom överenskommelse mellan Polen och Litauen, vilket vore det bästa, så riktar Europa sin förväntan mot folkförbundet. Detta har ju ålagt Polen att draga sina trupper tillbaka och låta den tidigare bestämda gränsen träda i kraft. Men det har inte skett, och folkförbundet tiger på samma sätt som folkförbundet tiger — det kan förmodligen icke göra annat — angående de märkliga händelser, som skedde i Ostasien, trots att nittonmannakommittén framkommit med sina många rekommendationer. I Stockholms-Tidningen lästes häromdagen att japanerna från sina aeroplan kasta ned flygblad med proklamationer, att nu skall Asiens frigörelse komma, och att de skola hjälpa till att organisera Kina för det ändamålet. Det har alltid föresvävat mig, att ungefär så kommer en gång att ske.

Man kan ju säga att ingen av de båda parterna i Vilnafrågan är nöjd med det nuvarande tillståndet, varken Polen eller Litauen. Då vore det även av den anledningen riktigast, att, då folkförbundets beslut äro byggda på principen, att man skall rätta sig efter dem, det förordades från folkförbundet, att hela området neutraliserades tillsvidare eller åtminstone befriades från trupper och i stället företogs en ny prövning genom förbundet, om och i vad mån denna fråga lämpligen bör lösas antingen i sin helhet såsom det är eller som det var avsett att bli eller genom en kompromiss. Och sedan faller folkförbundet eller domstolen i Haag sitt utslag alldeles som det gick för sig i Ålandsfrågan. Då tillät man sig till och med i svenska riksdagen säga oangenäma saker om Finland. Språket var i varje fall fritt i denna »ömtåliga fråga». En annan förebild är avgörandet av tvisten i Grönlandsfrågan mellan Danmark och Norge. Det är således inte ur vägen, att man kan tala fritt även om Vilnafrågan. Jag begär inte något svar på detta, herr utrikesminister, men det ligger ibland något i det gamla ordet, att den som tiger, han samtycker.

Förlåt, att jag berör en annan kontur i min baltiska motion; den är ganska fylld med konturer och utkristalliseringar.

En svårighet för baltisk samverkan är språkstriderna mellan svenskar och finnar, som ofta lett till otrevliga saker och säkert komma att göra det i fortsättningen.

Då har jag tillåtit mig betona, att här föreligger också ett exempel på, att språkfrågan sammanfaller med nationalitetsfrågan. Efter det språk, ett folk talar, är det som man bedömer vilken nationalitet det skall anses tillhöra och inte genom blodprov för att utreda olika slag av raser. Där ser man, hur världsspraksfrågan har även på detta sätt en kolossal betydelse för hela världen, ty då världsspråket en gång kommer att bli var mans egendom, försvinna på ett ganska avgörande sätt sådana här konflikter.

För att taga ett exempel från vår sista politik i världsproblemets språkfråga, gör jag här — med talmannens tillstånd hoppas jag — en liten avvikning. Intresset för världsspråket är min egen tillhörighet allt sedan 1911. I första kammaren slog saken igenom två gånger, första gången med avsevärd majoritet. Sedan gick ärendet till andra kammaren och tillstyrktes enhälligt

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)
av vederbörande utskott. Frågan föll likväl genom att vår nuvarande ecklesiastikminister och herr Hederstierna gjorde stark opposition. Då tänkte väl andra kammaren, att när sådan oenighet råder, är det väl bäst att gå på avslag. Sedan har denna kontinuerande fredsfråga aldrig kunnat repa sig i riksdagen utan fallit. Den ovannämnda andra gången segrade den i första kammaren med endast en rösts majoritet.

Nu finna vi emellertid, att ecklesiastikministern intresserat sig fortfarande för språkfrågan. Först har han befriat skolbarnen från en del matematik — ett önskemål, som vi på många håll förut kämpat för. I stället har införts en del språktimmar i franska. Även detta kan ej vara annat än riktigt. Skola vi förstå världsspråket och i stället bestå oss med tre privilegierade nationalspråk, skall man inte bara privilegiera två av dem utan även låta franskan vara med. Vid Stockholms högskola börjar det nu tidsenligt vimla av undervisning i mångahanda nationalspråk, men ingen tänker på det stora förlösande världsspråket. Därför säger jag, herr talman, som jag alltid har sagt: förtryckta språk i alla länder, förenen eder!

Nu förmodar jag, att även de baltiska staternas styrelser för närvarande äro föga intresserade för världsproblemets språkfråga. I sådana mindre stater med skilda språk bör det dock gå lättare att med tiden väcka ett tillbörligt intresse.

Nu övergår jag slutligen till svaret på frågan om *Sönderjylland*. Utrikesministern har berättat mig, att en tysk tidning uppgivit mig vara H. P. Hansens i Aabenraa verktyg. Det skulle varit på hans anmodan som interpellationen kommit till stånd. Det är också en sådan där självsuggestion, som man hoppas i Tyskland vara riktig liksom man har motsvarande föreställning i Moskva, när det gäller Polen. Jag har icke haft den ringaste kontakt med Hansen i förevarande angelägenhet. Förhållandet är nämligen följande. — När jag genom eget begrundande fick klart för mig, att nationernas självbestämmningsrätt var en av världsfredens betingelser, började jag redan 1911 att pioniera också i denna fråga. I början kom medhåll också då ibland utifrån men icke från Sverige.

Sönderjylland gick följaktligen också in i programmet, och bemödanden inriktades på olika sätt för denna danska nationalitetsfråga. Vid ett besök i Berlin sommaren 1915 träffade jag händelsevis Hansen och en annan dansk, som sedan blev landshövding i det befriade Sönderjylland, då jag just var där i bland annat sådant syfte. Hansen, som då var tysk riksdagsman, visade mig en framställning, som han tänkte inlämna till tyska riksdagen. Där verifierades bland annat, att mångenstädes i Sönderjylland innehöllo rullorna följande anteckning: »Dansk, bör om möjligt mobiliseras» — »Däne wenn möglich einzuziehen». Med andra ord: det skulle vara ett sätt att minska antalet invånare med danskt tungomål genom att de i första hand mobiliserades, även oberoende av deras duglighet för krigstjänsten, vilket däremot var avgörande för tyskars mobilisering. Jag vände mig på grund av denna inlagga för upplysning till en tysk ämbetsman, till yrket domare, som då tjänstgjorde i utrikesdepartementet. Han blev mycket generad och lovade undersöka saken, men, tillade han, »det är i alla fall nödvändigt att med en viss hårdhet behandla främmande folk, som vägra att låta assimilera sig».

År 1924 framställdes av mig i riksdagen en interpellation i samma syfte i enahanda situation som denna. Den avslogs då av första kammaren, men i alla fall inrapporterades sedan till utrikesledningen, som var rädd för sådana interpellationer, att den hade gjort god verkan ändå just i Tyskland, fast den blivit avslagen.

Nu säger utrikesministern, tillfredsställande i hög grad, tycker jag, om den-

Ang. samarbete mellan de mindre baltiska staterna m. m. (Forts.)
 na sak, att Sönderjyllands återbördande till vårt danska broderfolk hälsades med djup sympati av svenska opinionen, och det hade även stött sig på befolkningens klart uttalade vilja. Vidare säges det, att den territoriella integritetens respekterande är ett för Nationernas förbunds pakt grundläggande engagemang, förbindande för alla Nationernas förbunds medlemmar. Ja, det är ju klart besked. Där få nu tyskarna således höra, att den nuvarande gränsen har djup sympati hos oss, och den är helgad av Nationernas förbunds pakt, och mera behöver ej sägas. Nu tillägges emellertid på slutet, att regeringen har sig visserligen bekant, att hotelser ägt rum mot gränsen från en opinion, men regeringen har sig icke bekant, att mellan tyska och danska regeringarna Sönderjyllands ställning som danskt område satts i fråga. Redan av denna grund kan det icke förväntas, att Sveriges regering skulle hos tyska riksregeringen inhämta upplysning i ämnet.

Det är ungefär vad statsminister Stauning sade i Köpenhamn vid ett tillfälle om denna sak. Han utgick också från, att det är klart, att man ej får förutsätta något tyskt regeringshot mot Sönderjylland, och det kan ju vara klokt av en regering att uttala sig på det sättet. Liksom skedde 1924, har enligt en, såsom det inrapporterats, utbredd mening i Danmark den nu beviljade interpellationen bidragit till ett visst avståndstagande från Berlin och den nationella upphetsningen i tyska gränstrakterna. Men nu skall det äga rum en stor parad där nere den 7 maj, och då få vi se vad rikskansler Hitler har att säga vid det officiella tillfället.

Ja, herr talman, jag slutar nu med att säga, att varför jag särskilt intresserat mig för ett sådant här samband i nordens, då så mycket annat sker runt omkring oss, är tillika att mången drömmer om ett fjärde rike, om uttrycket tillåtes mig, med överhoppande av de första, andra och tredje rikena, d. v. s. ett rike, som bygger icke blott på bröd och frihet utan också på självansvar. Och jag tror, att ingen demokrati kan behålla sig och i varje fall ej behålla någon slagkraft, om den ej nu börjar gå till rätta med sig själv och ställer även världsproblemet på sin dagordning.

Nu har emellertid utrikesministern väsentligt understrukt betydelsen även av en framsynt utrikespolitik. Han har ännu icke riktigt vågat sig på utvägarna, ja knappast ens det första naturliga steget. Men jag tror, att det var, förutom balternas opinion, mycket beroende på hans personliga inflytande, att även konstitutionsutskottet gick till mötes. Jag hoppas, att han på grund av sina samarbetsstämningar snart skall finna de utvecklingslinjer genom organiserat samarbete, som skola låta de av honom förordade utkristalliseringarna komma till synes i en produktiv samverkan mellan de mindre ost- och västbaltiska staterna. Därför får jag nu såsom en summa av min föredragning tacka honom för hans interpellationssvar.

Lagförslag om ägofred m. m. Föredrogs ånyo sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägofred, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 10 februari 1933 dagtecknad proposition, nr 107, vilken hänvisats till andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ägofred;
- 2) lag om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt lagen om ägofred; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 5 § andra stycket lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut.

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

Med anledning av sagda proposition hade inom riksdagen väckts följande motioner, som jämväl hänvisats till andra lagutskottet, nämligen

inom första kammaren

nr 253 av herr *Tjällgren* m. fl. och nr 254 av herrar *Frändén* och *Sandström* samt

inom andra kammaren

nr 419 av herr *Andersson* i Rasjön m. fl., nr 429 av herr *Lindmark* m. fl., nr 430 av herr *Larsson* m. fl. och nr 431 av herr *Hansson* i Rubbestad.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade omförmälda proposition och motioner hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande, att förevarande proposition ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga tre under punkten införda förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen;

B) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna, i den mån de ej kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande de allmänna grunderna i förslaget till lag om ägofred hade reservation avgivits av herrar *Magnusson* i Skövde, *Johanson* i Hallagården, *Tjällgren* och *Carlström*, vilka på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förslag till lag om ägofred icke kunnat i oförändrat skick antagas av riksdagen, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om ägofred;

B) att Kungl. Maj:ts förslag till lag om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt lagen om ägofred och till lag om ändrad lydelse av 5 § andra stycket lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut måtte av riksdagen avslås; samt

C) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna, i den mån de ej kunde anses besvarade genom reservanternas hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Linder**: I avseende å föredragningen av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 tillåter jag mig hemställa,

att utskottets hemställan må föredragas punktvis;

att punkten A företages till avgörande på det sätt, att först föredragas däri framställda lagförslag vart för sig samt därefter utskottets hemställan;

att förslaget till lag om ägofred föredrages paragrafvis med ingress och rubrik sist;

att vid det lagrum, om vilket först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att utskottet lämnas bemyndigande att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer i lagen om ägofred vidtagna sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

*Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)**Punkten A.**Utskottets förslag till lag om ägofred.**1 §.*

Denna paragraf lydde:

Var, som äger eller till underhåll eller nyttjande mottagit hemdjur, vare pliktig att medelst hägnad eller vallning eller på annat sätt hålla sådan vård om dem, att de ej olovligen inkomma å annans ägor.

Om rätt för delägare i samfälld mark att där utsläppa hemdjur är särskilt stadgat.

Herr Tjällgren: Herr talman, mina herrar! Ehuru det nu föreliggande lagförslaget rör en för jordbruksnäringen och dess utövare synnerligen viktig fråga, skall jag emellertid ej hålla något längre anförande utan inskränka mig till att i korthet framföra några synpunkter, som för mig varit avgörande, då jag tagit ställning till frågan inom utskottet.

Jag vill då först uttala min tillfredsställelse över att det föreliggande lagförslaget nu äntligen lagts fram för riksdagen. Jag tror icke, att jag överdriver, om jag säger, att det är mångtusen jordbrukare i detta land, som under åratals, man kan ju säga decennier, väntat på att vi skulle få en ändrad lagstiftning på ifrågavarande område, särskilt då vad det gäller stängsel-lagstiftningen, och att man skulle få 1857 års stängselförordning ersatt med en tidsenlig, modern lag.

Om jag således är tillfredsställd med att lagen nu lagts fram, är jag ej lika tillfredsställd med dess utformning såväl i den kungl. propositionen som enligt utskottets föreliggande förslag. Jag har nu visserligen en känsla av att anhängarna av lagförslaget, sådant det föreligger i utskottsförslaget, känna sig som segerherrar i dag, men det utgör för mig intet hinder att här framföra mina synpunkter, och jag kan ej taga på mig ansvaret för att vara med om att antaga lagen, sådan den föreligger enligt utskottsförslaget.

Jag skall nu be att få anföras några synpunkter såsom skäl varför jag icke kan göra det. Dessa synpunkter sammanfalla med dem som äro anförda i ett par motioner, framlagda i anledning av den kungl. propositionen. Jag skall då inskränka mig till att framdraga några av de skäl, som blivit anförda i motionen 419 i andra kammaren. Där påpekas, bl. a., att »den föreslagna lagstiftningen innebär ett flertal betydelsefulla avvikelser från förutvarande bestämmelser i ämnet. Vissa av dessa ändringar synas vara motiverade av tidsutvecklingen och så beskaffade, att några mera vägande invändningar icke kunna göras emot desamma, under det att andra förefalla ägnade att inge betänkligheter.»

Ja, det är ju tämligen klart, att när man skall ersätta en lag, som är så gammal som sedan 1857, måste ju den lag, som skall sättas i stället, komma att avvika från den förutvarande. Det är ju givet. Särskilt i ett avseende innehåller den föreslagna lagen om ägofred en nyhet, som vi reserveranter anse vara av den natur, att dess lämplighet kan starkt ifrågasättas. Vi åsyfta tredje kapitlet i lagen, nämligen bestämmelserna angående rätt till gemensamhetsbete och betesreglering. Det nya institut, som av Kungl. Maj:t och utskottet föreslås att nu införas i stängselagstiftningen, är, kan man säga, av synnerligen vidsträckt principiell betydelse, det torde icke kunna bestridas. Och såvitt av propositionen framgår, saknar denna bestämmelse också motsvarighet i andra länders lagstiftning på därmed jämförbara områden. Enligt stängselförordningen av den 21 december 1857 skall, när ägor, som ut-

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

göras av skog, utmark eller beteshage, icke äro skilda genom stängsel, den ohägnade marken anses till gemensamt bete upplåten, där icke annorlunda är avtalat. I skydd av detta stadgande har gemensamhetsbetet å skogsmarkerna hittills bedrivits i en mycket stor omfattning i landets olika delar, och detta är särskilt förhållandet i Norrland. Från vissa håll har denna betesform bekämpats såsom varande mindre rationell och framför allt skadlig för skogsåterväxten. Utskottet har också med styrka framhållit, att betning på skogsmarker är till synnerligen stor skada.

Jag skall ej försöka att göra några invändningar mot den saken för tillfället. Till skyddande av skogsintresset har också Konungen, som vi veta, tillagts befogenhet att efter hörande av vissa ortsmyndigheter för visst län eller visst läns del förbjuda dylikt bete å ohägnad mark. Det föreliggande lagförslaget gör principiellt ingen ändring i fråga om karaktären i beteshänseende av ohägnade skogs- och utmarker, utan dylika marker skola ju jämväl hädanefter anses upplåtna till gemensamhetsbete, dock i regel endast för större hemdjur. Likaså skola bestämmelserna rörande möjlighet för Konungen att föreskriva inskränkning i betesrätten för visst område bibehållas. Nu föreslås åter, att gemensamhetsbetet skulle kunna förändras till sin karaktär även genom en i en viss bestämd ordning företagen förrättning, betesreglering, varmed skulle ernås ett slags skifte av betesrätten, som kan resultera i att varje delägare hänvisas att beta endast på sitt område eller också att betesmark anvisas på annan fastighet tillhörig lämplig mark. Nu ha vi ansett, att i praktiken skulle en dylik anordning i de fall, då betesbehovet kan tillgodoses å den egna fastigheten, leda till att hägnader måste uppföras i ägo gränserna på den till bete upplåtna skogsmarken. I det andra fallet åter, då betesbehovet icke kan tillgodoses å den egna fastigheten, skulle genom ett slags expropriationsförfarande betesmöjlighet beredas å den eller de fastigheter, som erbjuda de bästa naturliga betingelserna för ordnat betesbruk. Ja, jag hämtar detta fortfarande ur motionen 419 i andra kammaren. De sakkunniga, som år 1928 avlämnade ett betänkande med förslag till lag om ägofred, ett förslag som i andra delar legat till grund för den nu framlagda propositionen, ställde sig principiellt på den ståndpunkten, att rätten till gemensamhetsbete borde bibehållas i ungefär samma utsträckning som förut, men att man småningom skulle på ett mjukt sätt komma från detta gemensamhetsbete till mera rationellt betesbruk. Därom voro vi eniga inom kommittén. Enligt de sakkunnigas uppfattning är det visserligen i och för sig synnerligen önskvärt, att betning å egentlig skogsmark i största möjliga utsträckning upphör och ersättes med betning å inhägnade, för ändamålet särskilt anordnade marker, men bör nämnda mål i främsta rummet eftersträvas på frivillighetens väg. Det anse även vi reservanter. Jag behöver väl knappt omnämna, att i det syftet bedrivs för närvarande en omfattande verksamhet genom hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelserna m. fl., och staten bidrager med icke obetydliga anslag, avsedda som lån eller bidrag till jordbrukare i och för anordnande av rationell beteskultur å icke odlad jord. Under sådana förhållanden ha vi reservanter ansett, att det icke alls varit nödvändigt att införa tvångsbestämmelser sådana som i tredje kapitlet av föreliggande lagförslag. Vi ha också trott, att ett fortsättande och utvecklande av denna verksamhet är ett viktigt samhällsintresse, icke minst ur skogsvårdssynpunkt. Däremot lärers, särskilt med hänsyn till den stora betydelse, skogsbetning alltjämt äger för boskapsskötselns bedrivande i en del län, nämligen i skogstrakterna, det icke kunna vara tillrådligt att ställa till med en lagstiftning, som så gott som med ens skulle strypa denna rätt till gemensamhetsbete. Det skulle enligt min mening ha ganska stora verkningar

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

för den jordbruksidkande befolkningen i dessa trakter, främst då för de mindre jordbrukarna. De sakkunniga funno de olägenheter, som skulle vara förbundna med ett upphävande av ifrågakvarande betesrätt, i och för sig synnerligen avsevärda. Den omständigheten att dessa olägenheter skulle direkt framkallas genom en lagstiftning, som avskaffade en urgammal för många jordbrukare betydelsefull rätt, skulle, ansågo de sakkunniga, uppenbarligen göra dem ännu mera kännbara. Och en dylik lagstiftning skulle sannolikt å många orter väcka ovilja och efterlevnaden därav äventyras. Med hänsyn härtill och då de fördelar, som genom denna skulle vinnas, enligt de sakkunnigas uppfattning ej kunna anses uppväga omförmälda olägenheter, funno sig de sakkunniga icke böra föreslå ett upphävande av förenämnda mulbetesrätt.

Då vi, som ha reserverat oss mot utskottets förslag i vad det avser dess tredje kapitel, anse att de i föreliggande lagförslag intagna bestämmelserna om betesreglering skulle komma att verka därhän, att gemensamhetsbetet småningom omöjliggöres i många trakter, där det nu praktiseras och där det har stor betydelse, som jag nyss nämnde, för jordbruksbefolkningens ekonomi, så ha vi ej kunnat vara med om införandet av sådana bestämmelser utan ansett oss föranlåtna att yrka avslag på detta tredje kapitel. Förutom de anmärkningar och principiella betänkligheter, som vi ha hyst gent emot detta nya institut, skulle ju och kunna göras en del invändningar av praktisk art beträffande betesregleringens tillämpning. Jag har förut här sökt påpeka, att genomförande av betesreglering så gott som alltid kommer att medföra utvidgad hägnadsskyldighet för de av regleringen berörda fastigheterna. Och det är ju ganska anmärkningvärt, att då de sakkunniga strävade efter att genom en ny lag få mindre hägnadsskyldighet för jordägarna, blir det faktiskt så, att den nya ordningen kommer att ha en motsatt verkan. Härpå ha exempel anförts inom utskottet, och det har icke kunnat bestridas. Det anser jag för min del vara en olägenhet att räkna med. Det måste både för den enskilde och även ur nationalekonomisk synpunkt vara mindre lämpligt, att man på lagstiftningens väg åstadkommer ett sådant resultat. Det är ju så, att under det att de gemensamma betesmarkerna nu användas i många fall, i de flesta fall kan man säga, utan några hägnader utom möjligen i periferien, skulle efter en reglering hägnader behövas såväl i utkanterna på de reglerade områdena som mellan delägarna eller omkring de särskilt utlagda betesområdena, och de kostnader, som en dylik utvidgning av hägnadsskyldigheten komme att medföra, skulle naturligtvis bli högst betydliga för jordägarna. Det tror jag icke någon skall bestrida. Sedan kommer naturligtvis också en hel del andra kostnader att uppstå för den rätt vidlyftiga förrättningen med betesregleringen och icke minst för iordningställandet av de betesmarker, som tilläventyrs komme att tagas i anspråk på en fastighets mark för betesdjur från andra fastigheter. I det hänseende, jag nyss nämnde, ha vi därjämte ansett, att det intrång, som skulle följa av ett dylikt resultat av betesregleringen, komme att uppfattas som en mycket svår kränkning av den fria dispositionsrätt, som en jordägare trots allt anser sig ha till sina marker. Jag måste ju säga, att jag just av den anledningen ansett det ganska anmärkningsvärt, att vissa ledamöter av utskottet ha velat vara med om denna bestämmelse, som enligt min mening är en större kränkning av äganderätten, den fria dispositionsrätten, än vad t. ex. ensittarlagen innebär. Jag skall ej närmare utveckla denna sak nu, men så är faktiskt förhållandet. Jag vill också säga, att det mindre intrång, som gemensamhetsbetet som sådant kan anses utgöra på skogsmarkerna, kan därvid ingalunda anses jämförligt. Så mycket mer skulle detta intrång uppkalla motstånd som betesområdena givetvis komme att utläggas på de bästa delarna

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

av skogsmarken och sannolikt också på de närmast bygden belägna. Det ersättningsbelopp, som sedan skulle utbetalas till en fastighetsägare, som fått lämna ifrån sig viss del av sin mark, torde nog komma att bli ganska minimalt, föreställer jag mig, och det torde åtminstone i de flesta fall ej komma att uppväga de olägenheter, som komma att åsamkas denne markägare.

Ja, vad innebär nu i själva verket denna betesreglering? Ja, det framgår ju av bestämmelserna i 3 kap. 13 §. Där stadgas nämligen, att där inom län eller länsdel, varest förordnande enligt 12 § gäller, skogs- eller utmarken till särskilda fastigheter, på sätt i sagda paragraf sägs: »— — — den 1 januari 1933 var upplåten till gemensamt bete samt någon del av marken nyttjas till sådant bete, skall, om det för någon av fastigheterna yrkas, betesreglering å marken ske, så framt nödig betesmark för varje fastighet kan utan oskälig kostnad eller olägenhet för fastighetens brukande anordnas å fastighetens område eller, om för viss fastighet tillgång därtill ej finnes, fastighetens betesbehov lämpligen kan tillgodoses genom upplåtelse av betesmark å annan fastighet tillhörande del av skogs- eller utmarken.»

Såvitt jag kan förstå denna bestämmelse måste det, som jag förut har antytt, komma att innebära en — jag måste använda uttrycket — grov orättvisa mot den markägare, som från sin fastighet skall upplåta ett område till betesmark åt annan fastighetsägare. Låt oss antaga, att det inom ett byalag eller skifteslag finnes ett par fastighetsägare A. och B. Låt oss säga, att A. har ordnat med sitt bete. Han har ordnat med beteskultur och är alldeles oberoende av det gemensamma skogsbetet. Grannen B. har däremot varit mindre intresserad för den saken; han kanske rent av varit försumlig och har uraktlåtit att ordna för sig med bete på inägorna eller på annat sätt. Ja, då kommer denna senare en dag och begär betesreglering och säger: »Jag har intet lämpligt område på min skogsmark. Därför anser jag, att jag bör få mig upplåtet ett visst område på A:s fastighet.» Då utlägges där ett område för denne fastighetsägare B. Antag nu, att detta område är bevuxet med skog. B. har då rätt att borttröja skogen för att bereda betesmark, visserligen mot ersättning, men det är ju klart, att denna ersättning inte kan komma att motväga nackdelarna av ett sådant intrång. Låt oss gå vidare. Det kan ju också inträffa, att denne fastighetsägare B. om några år anser sig inte längre behöva detta område. Då avstår han därifrån, men skogen på detta område är i alla fall borttröjd, och det kanske dröjer generationer, innan det blir skog där igen. Vad får då fastighetens ägare i ersättning för detta? Jag kan som sagt inte finna annat än att denna bestämmelse måste komma att verka i allra högsta grad orättvis och i allra högsta grad framkalla osämja grannar emellan.

Nu har man ju inom utskottet vidtagit en ganska betydelsefull ändring i lagförslaget så till vida, att lagen skall göras fakultativ. Bestämmelsen därom återfinnes i 3 kap. 12 §. Där stadgas nämligen bl. a.: »Där inom visst län eller viss del av län skogs- eller utmark på grund av bestämmelserna i § 5 förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängelskyldighet den 1 januari 1933 var upplåten till gemensamt bete, må Konungen, då skäl därtill äro, på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap förordna, att inom länet eller länsdelen betesreglering å sådan mark må äga rum på sätt och under villkor, som i 13—19 §§ stadgas.» Jag vill gärna medge, att denna bestämmelse är en uppmjukning av lagen, även om det inte precis är som någon inom utskottet påstod, att motionärerna vunnit 75 % av vad de ville ernå. Men jag fruktar i alla fall, att vissa krafter, som finnas inom de olika länen, komma att få en ganska stark inverkan på landstingen och hushållningssällskapen och att jordägarnas intressen inte komma att tillmätas så stor betydelse, som de därvidlag

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

borde ha. Det blir nog jordägarna, som till sist få dra det kortaste strået, förmodar jag.

Förslaget till bestämmelser om betesreglering har, såvitt jag vet, framförts från skogsägarhåll, och det är ju i och för sig intet ont att säga om att en skogsman vill värna om skogen och trygga dess återväxt. Men man bör i alla fall enligt min mening se till, att man inte skjuter över målet, så att andra intressen därigenom taga skada. Visserligen skall medges, att bete på skogsmark kan skada skogens återväxt, men jag tror i alla fall, att bete inte skadar så mycket som man från visst håll velat göra gällande, ty förhölle det sig så, skulle man exempelvis inom de norrländska länen för närvarande inte haft någon skog kvar på sina marker. Att döma av skogsvårdsstyrelsernas berättelser förhåller det sig så, att skogsvårdsstyrelserna — åtminstone inom en del av dessa län — mest syssla med gallringar i skogarna; gallring av det alltför täta skogsbeståndet. Skulle det vara så som t. ex. herr Tamm och andra skogsmän vid vissa tillfällen velat göra gällande, att betet i varje fall skadar skogen, skulle det som sagt inte ha funnits någon skog kvar i dessa trakter. Förhållandet är ju dock ett helt annat — dess bättre.

Då nu staten, landstingen och hushållningssällskapen bidraga till anordnandet av beteskultur och man på frivillighetens väg tack vare nämnda bidrag kommit ganska långt i det avseendet, anser jag det vara fullkomligt onödigt att tillgripa sådana tvångsåtgärder, som i lagens tredje kapitel föreslagits. Jag kan inte se, att det finnes något fog för dem. Jag skall för tillfället ej ingå på de olika detaljerna i förslaget utan skall, herr talman, i anslutning till vad jag anfört, inskränka mig till att yrka bifall till den av herr Magnusson i Skövde m. fl. avgivna, vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde herrar *Erik Anderson, Martin Svensson, Anton Pettersson, Alexander Nilsson, Ernst Svenson* och *Karl Gustafsson*.

Herr Linder: Herr talman, mina herrar! Herr Tjällgren började sitt anförande med att säga, att det var många som hade väntat på en ny lagstiftning i fråga om hägnadsskyldighet. Man har väntat sig en mera tidsenlig lagstiftning, sade han, och han var också i stort sett tillfredsställd med, att förslag om en sådan nu kommit fram.

Jag vill att börja med säga, att när man nu kommit fram med en ny hägnadslagstiftning, en lag om ägofred, har det visserligen gjorts gällande, att detta berott därpå, att 1857 års stängselförordning visat sig föråldrad och olämplig. Jag vill emellertid härvid anmärka, att den nya lagen icke kommit fram därför att den gamla stängselförordningen givit anledning till många *tvister*. Jag tror tvärtom att det är på det sättet, att tack vare den omständigheten, att 1857 års stängselförordning haft tillämpning så lång tid, har folket liksom vuxit ihop med dess bestämmelser, och man har mycket sällan hört att desamma givit anledning till tvister mellan grannar. För min egen del får jag säga, att jag, såvitt jag kan erinra mig, under den tid jag tjänstgjort vid domstolarna, nära nog aldrig kommit i kontakt med stängselförordningen. Jag har talat med åtskilliga andra domare om denna sak, och de tyckas i det stora hela ha haft samma erfarenhet. Man har sällan haft några stängselmål att handlägga.

När man emellertid kommit fram med denna nya lagstiftning, har det skett ur helt annan synpunkt än den, att den gamla förordningen givit anledning till tvister. Den har ansetts föråldrad och olämplig med hänsyn till den utveckling, som ägt rum på skilda områden inom *lanthushållningen*. Det är mot den bakgrunden, herr Tjällgren, som man skall se denna lag om ägofred.

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

Den nu gällande stängselförordningen har ansetts utgöra ett hinder för den moderna betesskötselns utveckling. Den har ansetts gynna de jordägare, som fortfarande begagna sig av skogsbeten, på bekostnad av dem, som övergått till ett intensivt betesbruk. Det är också mycket riktigt så, som herr Tjällgren betonat, att det även ur skogsvårdssynpunkt ansetts vara av synnerlig vikt, att den medgivna rätten till gemensamhetsbeten på ohägnad skogs- och utmark bleve begränsad.

Som jag nyss sade, har jag som domare inte haft någon kontakt med stängselförordningen, men som ledamot av utskottet har jag ju varit tvungen att bilda mig en uppfattning i denna fråga. Därför har jag uppmärksam lyssnat på den diskussion, som har förts mellan lantmännen i det sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet, och jag får såsom resultat av de intryck jag mottagit under denna diskussion säga, att jag måste hålla med dem, som förfäktat betesregleringen (vilken ju herr Tjällgren särskilt vände sig emot) såsom ett vittnesbörd om en mera framskriden jordbrukskultur. Det har hävdats av dessa lantmän, som haft ordet i utskottet, att denna betesreglering, som av reservanterna ansetts så förkastlig, står såsom något synnerligen eftersträvarsvärt ur det moderna jordbrukets synpunkt. Det anses, att det i densamma ligger något av framtidsvärde, och det på den grunden, att betesregleringen syftar att få fram en högre form av jordbrukskultur än det gemensamhetsbete, som erbjudes i skogs- och utmark och som herr Tjällgren brutit en lans för.

Det är klart, att med den stora utsträckning, som vårt land har, ter sig allt inte riktigt på samma sätt, om man ser det söderifrån eller om man ser det norrifrån. Frågan om betesreglering är inte något aktuellt kapitel, för såvitt det gäller södra Sverige, knappast ens i fråga om mellersta Sverige. Det är först när man kommer uppåt Norrland som frågan blir på ett annat sätt aktualiserad, när det gäller betesreglering.

Jag vill visst icke bestrida, att de herrar, som representera Norrlandsintressena, framfört mycket vägande skäl för sina synpunkter. Jag tänker nu närmast på de synpunkter, som herr Tjällgren här har hävdad. Det framhölls särskilt av herr Tjällgren, att om en sådan betesreglering, som föreslås i den nya lagstiftningen, skulle komma att genomföras, skulle därigenom betydande olägenheter åsamkas en hel del jordbrukare och på många håll minska deras försörjningsmöjligheter. Han anlade också några andra synpunkter på frågan, men dem kan jag ju få spara en stund. Det var framför allt detta, att genom gemensamhetsbetets upphörande stora ekonomiska olägenheter skulle tillskyndas särskilt de mindre jordbrukarna, som nu kunna släppa ut ett eller ett par större hemdjur i skogarna för betning där. Genom betesregleringen skulle rätten att låta djuren beta över stora områden bli i viss mån begränsad. De skulle inte kunna hämta sin föda var som helst på dessa områden.

Jag vill säga, att vi i utskottet tagit den allra största hänsyn till de här av herr Tjällgren framförda synpunkterna. Vi hava gått in för den *fakultativa* betesregleringen. Detta är en sak av stor betydelse. Under det att det i den kungl. propositionen förutsattes omedelbart ikraftträdande av bestämmelsen om betesreglering, ha vi endast gjort densamma till en *möjlighet*. Om man vill ha betesreglering, kan man få den. — Just med hänsyn till det tryck, som herr Tjällgren utövade på utskottet med sina skäl, ha vi kringgärdat denna fakultativa betesreglering med synnerligen starka garantier. Jag anser, att, om man ställer som villkor, att ingen betesreglering skall kunna förekomma annat än om såväl landsting som hushållningssällskap äro eniga därom, och att den skall kunna införas antingen i hela länet eller i viss del av länet, så kan man egentligen inte komma längre i varsamhet och hovsamhet.

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

Vi ha icke ens medgivit, att Kungl. Maj:t efter *hörande* av landsting och hushållningssällskap skulle kunna gå sin egen väg eller att betesreglering skulle kunna genomdrivas tvångsvis, utan det skall ske först efter *framställning* av dessa tvenne myndigheter, en framställning, som skall vara gemensam och icke bara får komma från den ena, utan också från den andra. Man kan väl egentligen inte komma längre, och jag tycker, att det är att begära alldeles för mycket, när reservanterna vilja helt och hållet slopa denna sak. Det är dock en kärnpunkt, och enligt många personer, som i detta stycke sitta inne både med erfarenhet och sakkunskap, representerar den ett framtidsvärde. Jag kan inte finna, att det är rimligt begärt, att man i hela landet skulle nödgas avstå från denna *väg framåt*, en väg, som enligt vår uppfattning torde komma att befördra utvecklingen till något bättre och tidsenligare. Att avstå därifrån på de skäl, som herr Tjällgren har framhållit, trots att vi kringgärdat vägen framåt med så starka garantier, tycker jag som sagt är för mycket begärt.

Nu talade herr Tjällgren vidare en hel del om de kostnader, som skulle vara förenade med genomförandet av denna betesreglering. Bland annat androg han särskilt beträffande hägnadsskyldigheten, om jag icke antecknat fel, att den skulle bli mycket utvidgad. Jag vill minnas, att han sade, att det skulle bli hägnader både i utkanterna och sedermera inne bland de olika ägorna. Nej, detta är inte riktigt, ty det står i lagen, att betesregleringen inte kan genomföras, om den på något sätt drager oskäligen kostnad eller om den lägger hinder i vägen för ett ordentligt brukande. Det är inte så enkelt att genomföra en betesreglering. Skälen måste nog prövas, för att det skall kunna få försiggå. Förvisso är det sant, att hägnaderna kunna spela en roll ur kostnadssynpunkt, men de få ej påtvingas, om detta är förenat med en oskäligen kostnad. Om det nödvändigtvis skall finnas stängsel, har för övrigt den nya lagen helt andra bestämmelser om deras beskaffenhet än dem som hittills gällt. Enligt ägofredslagen kunna stängslen nämligen vara hurudana som helst, blott de äro effektiva, under det den gamla lagen föreskrev något annat. Vidare är det ju inte såsom tidigare fråga om att uppsätta stängsel på milsvida sträckor, ty just betesregleringen minskar de områden, för vilka stängsel ifrågasätts. Även i detta avseende måste det således bli en väsentlig minskning i kostnaderna. Herr Tjällgren nämde också i sitt anförande något om de anslag, som redan nu utgå av statsmedel. Även jag vill ta upp den sidan av saken. Det finnes redan nu möjlighet att erhålla anslag till betesförbättring, och det är klart, att denna möjlighet kan utnyttjas av den, som vill ha en betesreglering till stånd och alltså vill göra ett kulturframsteg på sin gård. Kanske några ytterligare villkor kunna erfordras till de nu gällande bestämmelserna — det kan jag inte så nog yttra mig om — men om kostnaderna, vilket jag inte tror, skulle visa sig alltför dryga, kan här möjligen någon hjälp beredas i det avseendet. Jag måste dock bestämt tillbakavisa påståendet, att hägnadsskyldigheten på något sätt skulle utvidgas. Lagen har sagt bestämt ifrån, att om betesregleringen är förenad med oskäligen kostnader och ett olägligt brukande av fastigheten, kan det inte bli tal om någon betesreglering.

Herr Tjällgren gick även in på frågan om förrättningarna och deras kostbarhet. I varje fall har herr Tjällgren åberopat den reservation, som finnes införd i utskottsutlåtandet. Jag ber då få säga, att jag är högst förvånad över, att herr Tjällgren velat taga upp den sidan av saken — kostnaderna för förrättningen — såsom något av större betydelse, ty om man någonsin kunnat tala om ett folkligt sätt att lägga till rätta och ordna en sak, är det väl det sätt, som föreslås i den nya lagen. Här är inte fråga om domare och nämnder eller ämbetsmän i övrigt, som skulle påkalla en större apparat. Vem som helst, bara det är en klok och rätträdig och något så när praktisk man, kan förordnas att verkställa

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

denna särskilda förrättning. Det är ju någonting, som är fjärran från all formalism och byråkrati, och kommer alls icke att betinga de kostnader, som man eljest brukar vara van att röra sig med i sådant avseende. — Och skulle man verkligen anse, att även detta blir för dyrt, finnes det möjlighet att ordna saken utan någon förrättningsman, om man kan träffa skriftlig överenskommelse i viss form och sedermera låter denna fastställas av domstol. Jag tycker, att även i det avseendet finnes bra litet fog för anmärkningar från dem, som vilja hindra sakens framgång.

Herr Tjällgren talade också om de kostnader, som skulle vara förenade med iordningställandet av det betesområde, som blir anvisat. Ja, jag undrar, om inte herr Tjällgren härvid gör sig skyldig till ett missförstånd. Det är ju på den, som anser betesregleringen förenlig med sin framtida ekonomi, som kostnaderna för iordningställandet av området faller. Anser han, att han i sitt jordbruk kan bestå sig med en sådan kultur, som det här är fråga om, får han naturligtvis också räkna med de kostnader, som det betingar. Det kan mycket väl hända, att kostnaderna avhålla honom därifrån. Detta skulle således snarast utgöra ett hinder mot att betesreglering kommer till stånd. Den som skall betala omkostnaderna, kan avstå, om han tycker att de bli för höga. I övrigt beror avgörandet av frågan alltid på, huruvida upplåtelsen av området kan ske utan oskäligen kostnader för ägaren, vilken ju dock inte har att skaffa med iordningställandet.

Herr Tjällgren skildrade formen för åstadkommande av betesreglering ungefär så här: En dag kommer det en man till en granne, som har ett välbeläget område, och säger: »Jag vill ha den och den biten!» Men så enkelt går det visst inte till. Det får inte ske hur som helst, utan därvid skall en förrättningsman medverka eller i varje fall en överenskommelse träffas. Om det är så, att upplåtelsen av området förorsakar stor olägenhet eller dryga kostnader för ägaren, förfaller frågan. Detta måste nog tagas i betraktande.

Sedan yttrade herr Tjällgren — och det skall jag inte säga så mycket om — att ersättningen för intrånget naturligtvis blir minimal och aldrig kan motsvara vad som går förlorat. Detta är väl ändå inte riktigt. Såvitt jag har mig bekant, brukar den, som får ersättning vid offentlig förrättning, känna sig tillfredsställd; åtminstone har det varit så i de flesta fall, jag hört talas om. Naturligtvis säger han det inte, men när man sitter och granskar sådana saker och får tillfälle att se på dem närmare, finner man, att något större lidande eller kostnad har icke åsamkats jordägaren vid tillfället i fråga.

Herr Tjällgren ansåg, att man inte borde slå in på den här vägen, utan att man borde gå fram på frivillighetens väg. Javisst, det är ju ingenting som hindrar, att man gör det. Frivillighetens väg är inte förbjuden genom detta förfarande, men om detta förfarande kan befördra något bättre, skall det inte förhindras. Om det därtill också är så, att sådana korporationer som landsting och hushållningssällskap anse, att betesregleringen är lämplig med hänsyn till jordbruket i bygden, behöver det väl inte vara någon så förskräcklig fara i den nya lagen om ägofred och dess bestämmelser om betesreglering.

Herr Tjällgren kom emellertid in på frågan om upplåtande *tvångsvis* av betesmark för en utomstående fastighet. Han betecknade det som en grov orättvisa emot den, som fick avstå marken. Ja, det är klart, att det alltid skär sig på den punkten, när det är fråga om denna välsignade expropriation, som man tycker så illa om. Må vara, att det för markägaren kan vara svårt att tåla detta intrång, men saken ligger ändå inte så enkelt till, då det gäller frågan om expropriation i detta fall, som man kanske kan tycka att det gör. Herr Tjällgren ville beteckna denna form av expropriation såsom något alldeles utomordentligt farligt — den var mycket, mycket värre än någon annan form av ex-

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

propriation. Jag måste bestämt tillbakavisa den uppfattningen. Det förhåller sig tvärtom. I den mån det nämligen här kan vara fråga om ett tvångsvis upplåtande av bete, ligger expropriationen ganska fjärran. Man kan säga, att den rätt till ett tvångsvis upplåtande, som en fastighet kan förskaffa sig, är i lagförslaget så kringbygd, att det enligt min mening inte är så lätt att nå fram till en dylik upplåtelse. Om vi taga det mest markanta fallet, nämligen då det gäller ett område, där man på grund av sedvana har rätt till bete, finna vi enligt förslaget, att vid ett sådant upplåtande äro fästade följande villkor: *att* betesregleringsområdet »före den 1 januari 1933 enligt rådande sedvana i orten stadigvarande» nyttjades till bete för ifrågavarande utomstående fastighet — det skall alltså ha varit »sedvana» och det skall ha varit »stadigvarande» syfte — *att* å den fastighet, som skulle ha denna betesrätt kan »skäligen vinterfödas minst ett större hemdjur»; *att* det skall finnas, »att nödig betesmark ej kan anordnas å fastigheten utan oskäligen kostnad eller olägenhet för dess brukande» — detta tarvar naturligtvis en ingående prövning — samt vidare *att* det skall finnas, att fastighetens »betesbehov kan, sedan erforderliga upplåtelser enligt 14 och 18 §§ ägt rum, lämpligen tillgodoses genom upplåtelse av betesmark å området». Först skola alltså alla andra ha fått sitt till deras fulla belåtenhet och sedan skall allra sist den utomliggandes betesbehov »*lämpligen tillgodoses*». Det är en lång väg man har att gå, innan man kommer fram till en sådan tvångsupplåtelse. Men inte nog härmed, utan därtill komma ju också sedermera de *kostnader*, som skola betalas för den, som avstår marken, och vidare kostnader för iordningställandet. Enligt min mening är det för många hart när ouppnåeligt att kunna komma fram till en genomförd betesreglering.

Det är naturligtvis riktigt, att tråkiga fall kunna inträffa vid lagens tillämpning, men jag tror inte, att man kan bygga på dem på det sättet att man kan säga, att det blir enligt det föreliggande förslaget något vida värre än man tillförne har sett.

Det finns ju åtskilligt annat att tillägga i denna fråga, men jag får kanske återkomma därtill under den eventuellt följande debatten.

När herr Tjällgren emellertid sade, att de ifrågavarande bestämmelserna om betesreglering äro en nyhet, som inte förekommer någon annanstans i andra länder, måste jag därpå svara, fastän jag inte är så utomordentligt väl bevandrad i vad som finns i utlandet på detta område, att jag med stor sannolikhet vågar hålla före, att frågan om betesreglering inte är aktuell i länder, där det finns en framskriden jordbrukskultur. Den frågan är ordnad sedan lång tid tillbaka i alla de fall, där betet finns i modern beteskultur. Jag kan dock nog tänka mig, att det finns länder, där den saken inte är ordnad alls, men man skall väl inte för att få ett skäl att avslå denna sak säga, att vi inte skola ha betesreglering, därför att det inte finns betesreglering på Ungerns slätter eller Rysslands stäpper. Det tycker jag är tämligen naturligt.

Då förresten, enligt alla vittnesbörd, detta förslag i alla fall betecknar ett framsteg för jordbrukets del och med de starka garantier, som här av utskottet ha upptagits för betesregleringsinstitutets tillämpning, kan jag inte se annat, än att jag har fullt fog för att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Gabrielsson**: Herr talman! Liksom de två föregående talarna kan jag också säga, att jag i stort sett är tillfredsställd med att man ämnar genomföra denna lagstiftning, som är av behovet påkallad. Vi ha ju, som bekant och som sagts tidigare, ända sedan år 1857 i stort sett inte fått någon ändring i gällande lagstiftning beträffande hemdjursägares vårdnadsplikt och stängselskyldighet. Nu har man här utarbetat ett lagförslag, som skulle motsvara den moderna tiden och den utveckling på jordbrukets område, som kräver en

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

förbättrad lagstiftning i detta avseende. Man har i förslaget fortfarande behållit vårdnadspunkten såsom princip och ansett, att den, som skall tillgodogöra sig bete, skall svara för större del av stängselskyldigheten än den, som inte har någon nytta av betet.

I den kungl. propositionen och i utskottets utlåtande har föreslagits, att den, som skall nyttja betet, skall, då det gäller stängselplikten, svara för fyra femtedelar, och den, som inte nyttjar betet, skall svara för en femtedel. Man har också sökt finna någon möjlighet att kunna få bort det gemensamma betet ifrån skogarna, vilket onekligen är till stor skada för skogen, sedan man nu infört modern skogsvård. Men man har inte vågat förbjuda gemensamhetsbete, utan försökt ordna det på ett lämpligare och mera praktiskt sätt. Förslaget går ut på att man skall kunna få till stånd en skyldighet att ordna med s. k. betesreglering, ifall det därom göres en enig framställning ifrån jordbrukare inom ett visst län eller en viss del av län. Emot detta säges det i en reservation, att det inte är behöfligt att göra någon ändring, utan att vi fortfarande böra ha det så som vi ha haft det förut; vi skola ha vårdnadspunkten fastslagen, men den sida, som skall tillgodogöra sig betet, skall taga del i stängslet med två tredjedelar, och den sida, som inte vill ha någon nytta av betet, skall svara för en tredjedel, och vi skola fortfarande ha kvar det gemensamma betet i skogen. Man kan då säga, att den som tillgodogör sig betet skall svara för en större del; detta är visserligen ett steg i rätt riktning. Man har även medgivit lättnader i fråga om laga stängsel, fastän reservanterna ha föreslagit en förändring så tillvida att den, som skall tillgodogöra sig betet, skall svara för endast $\frac{2}{3}$ -delar. Men om man skulle stanna just vid vad reservanterna föreslagit i den punkten, så vore ju ändå ganska litet vunnit efter de många och omständliga utredningar, som företagits.

Nu har den förste ärade talaren, herr Tjällgren, målat hin på väggen, kan man säga, för att sedan få spotta på honom. Herr Tjällgren har sagt, att den här betesregleringen innebär till och med en värre expropriation, än ensittarlagens tillämpning. Det är för mig fullkomligt omöjligt att kunna förstå, hur man kan säga detta. Vi ha, såsom sagts tidigare av herr Linder, i utskottets förslag vidtagit den ändringen av Kungl. Maj:ts förslag, att bestämmelserna om rätt till gemensamt bete och om betesreglering inte skola träda i kraft, med mindre det göres framställning därom av vederbörande hushållningssällskap och landsting. Om jag inte är fel underrättad, förhåller det sig så, att bondeförbundet har majoritet i Västernorrlands läns hushållningssällskap, vilket län herr Tjällgren här företräder. Kan man då tänka sig, att det hushållningssällskapet skulle komma med ett, enligt herr Tjällgrens uppfattning, deras rätt så oerhört kränkande förslag som detta skulle vara och att det hushållningssällskapet skulle vilja göra en framställning till Konungen om att få en sådan lagstiftning genomförd emot böndernas i Västernorrlands län önskan? Det tror jag är fullkomligt uteslutet. Däremot förhåller det sig så i vissa län och särskilt i det län, som jag företräder, att myndigheterna där, och till dem räknar jag i detta fall också hushållningssällskapen, varit eniga om att förorda den lagstiftning, som det nu är fråga om, och då kan jag inte förstå, varför man inte i Västernorrlands län skulle kunna unna vederbörande i Västerbottens län att få genomförd en reglering, som kan anses vara till nytta för jordbrukarna i det länet. Västernorrslänningarna behöva ju inte genomföra den, om de inte själva vilja ha den. Jag förstår inte heller, varför Jönköpings län skall sätta sig emot, om Kronobergs län vill ha något sådant eller tvärtom. Lagen kan ju inte träda i kraft, med mindre än att det göres framställning därom, och sådan framställning skall göras av hushållningssällskap och landsting gemensamt.

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

Nu säger man, att myndigheter och starka krafter inom vissa län ändå skulle kunna driva fram en sådan betesreglering. Jag tror inte, att en sådan kan drivas fram, med mindre än att det är en allmän önskan bland dem, som det gäller, att få den genomförd. Därför anser jag mig kunna utan någon som helst farhåga förorda denna lagstiftning enligt 3 kap. och särskilt enligt bestämmelserna i 12 §, där det stadgas — det har påpekats tidigare, men jag kan erinra om det igen — att Konungen må »då skäl därtill äro, på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap förordna, att inom länet eller länsdelen betesreglering å sådan mark må äga rum på sätt och under villkor, som i 13—19 §§ stadgas».

Herr Tjällgren har vidare sagt, att det här skulle vara fråga om en tvångsbestämmelse, vilken skulle komma att förorsaka stora kostnader för den tilltänkta betesregleringen. Ja, jag har reserverat mig emot 19 § i utskottets förslag till lag om ägofred, eftersom man där enligt min mening har gått litet för långt, då man ger nyttjanderätt till ett betesområde även åt den, som ej ha del i området, då betesreglering sker för fastigheter, för vilka området före den 1 januari 1933 enligt rådande sedvana i orten stadigvarande nyttjades till bete. Detta anser jag inte vara av behovet påkallat. Om man utesluter 19 §, kan man emellertid knappast säga, att det här är fråga om någon tvångsreglering, ty man har den starka garantien, att det fordras, att det skall finnas en allmän opinion hos befolkningen för att lagstiftningen skall införas. Dessutom finns det, såsom herr Linder mycket riktigt här tidigare nämnt, en hel del andra garantier. Jag tror således för min del, att saken kan ordnas fullkomligt lika bra på frivillighetens väg, och jag kan inte heller förstå, att det skulle förorsaka större kostnader, om man finge vidgad stängselskyldighet och sammanförde betesregleringsområden på ett enda ställe, i stället för att var och en skall inhäga sitt område.

Såsom herr Tjällgren tidigare har framhållit, har riksdagen årligen beviljat stora anslag till nyodling och betesförbättringar. Den, som vill tillgodogöra sig detta, kan ju ordna betesförhållandena genom statsbidrag. Jag kan inte tänka mig, att det kan möta några hinder att få statsbidrag för att ordna beten genom s. k. betesreglering.

En annan sak, som jag framhållit, när vi diskuterat denna fråga i utskottet, är, att man inte bara vill ordna betesförhållandena för att skydda skogen, utan att det nog är så — och det är ett faktum, vad övre Norrland beträffar — att vi egentligen inte ha något värdefullt skogsbete. Det händer där ofta på många ställen, när man släpper ut kreaturen på våren, att betet är så magert, att korna inte kunna lämna någon mjölk och att mejerierna på grund därav få lov att stängas. Man har väl ändå kor för att få mjölk av dem, men om de få gå lösa i skogen på skrala och magra beten, lämna de ingen mjölk och då göra ägarna stor förlust. Om man med statsmakternas hjälp och genom rikliga statsbidrag kunde ordna saken så, att man fick ordentliga beten, skulle man ha kommit ganska långt.

Detta var nu egentligen vad jag ville framhålla. Jag skall inte uppehålla tiden längre, men då vi komma till 19 § torde man få tillfälle att yttra sig närmare om den. Jag skall därför, herr talman, nu be att få yrka bifall till utskottets hemställan i 1 § och förbehåller mig rätt att sedan yrka avslag på 19 §.

Herr Mellén: Herr talman! De här föreslagna betesregleringsbestämmelserna passa ingalunda för de avlägsna skogsbygder, vilka jag representerar. Jag har därför ansett det vara min skyldighet att framhålla detta.

Om detta institut kommer till allmännare användning, kommer naturligtvis

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

så småningom det gemensamma skogsbetet att helt upphöra, och därigenom försvåras också försörjningsmöjligheterna och utkomstmöjligheterna betydligt för befolkningen i flera socknar i norra Dalsland. Uppe i dessa skogsbygder finns det en mängd jordbrukare, som ha tre, fyra kor, som de måste ha för sin existens. Dessa kor måste beta å skogsmark, ty det finns ingen annan mark att släppa dem på, eftersom ägorna helt utgöras av skogsmark. Omkring manbyggnaderna ha visserligen under årens lopp så småningom några mindre åkerlappar upparbetats, på vilka vederbörande producera potatis och litet brödsäd för eget behov ävensom havre och vallhö för att kunna fodra djuren under vintern men det finns inte några lövängar eller ängsmarker, och skogsmarken lämpar sig, på grund av sin kuperade och bergiga beskaffenhet, icke till beteskultur. I varje fall skulle anordnandet av sådana kulturer draga så stora kostnader, att det inte är möjligt för den fattiga befolkningen att tänka därpå. Betet i skogen är mycket dåligt. Skogsmarken består till avsevärd del av moss-, kärr- och myrmarker. I skogen växer blåbärris, lingonris och ljung. Det egentliga betet är att söka i myrkanterna. Men tack vare att områdena äro så ofantligt stora, draga sig djuren skapligt fram där, tills de små åkerlapparna äro skördade och man fått in det lilla vinterbehovet av foder i ladorna. Men var skall man göra av djuren under tiden, om nu det gemensamma skogsbetet skulle upphöra och var och en skulle tvingas att låta sina kreatur beta endast på sitt område? Arealen bleve ju mindre, och dessutom måste det område, som skall betas, inhägnas. Skogsskiiftena i denna trakt äro oerhört stora — de kunna vara ända till en fjärdedels mil långa eller ännu längre. Hur skall en fattig man, som bor där uppe, ha råd att inhägna sådana skogsmarker? Det finns nog inga möjligheter därtill. För dessa små jordbrukare är rätten till gemensamt bete å skogsmarken av mycket större värde och större betydelse än de träd, som möjligen kunna förstöras, genom att djuren beta på skogen. Träd ha de gott om, men grässtrån ha de ont om. Skall man nu förtaga dem den möjligheten att hålla två, tre husdjur, av vilka de äro beroende för sitt uppehälle, är det fara värt, att dessa jordbrukare draga sig ned ifrån skogsbygderna till de ordnade samhällena, där de komma att öka de arbetslösas skara. Så se vi på denna sak i norra delen av det län, i vilket jag bor.

Nu kan det inte förnekas, att betesregleringen kan ha sina stora fördelar såväl för skogen som för betet på de orter, där den passar, men där, tycker jag, kan man genomföra den utan tvång. Det går lika bra att ordna denna betesreglering på frivillighetens väg, ty det ställer sig billigare på det sättet, eftersom man då slipper alla dessa synekostnader. Det har framhållits av åtskilliga lantmän och skogsägare, jag träffat, att skogsvårdsmännen överdriva faran av att beta djur på skogsmark i synnerhet då det är fråga om stora arealer. Det finns röster, som säga, att skogsmännen ha överdrivit risken för skogen. I allmänhet har man nog i mina bygder åtminstone den känslan, att skogsvårdsintresset under senare år har fått göra sig alltför brett på det mindre jordbrukets bekostnad. Man får ju knappast röja en beteshage, utan att det kommer anmärkning från skogsvårdsstyrelsen.

Nu har det sagts, att det inte ligger någon fara i det här institutet, då det ju inte kan komma till användning annat än efter Kungl. Maj:ts hörande och sedan landsting och hushållningssällskap avgivit yttrande. Ja, det låter mycket bra, men vi ha i mitt län, i Älvsborgs län, en dålig erfarenhet av landstingets och hushållningssällskapets åtgöranden i denna fråga. Det är ju bekant, att Kungl. Maj:t redan nu kan utfärda betesförbud på skogsmark efter landstingets och hushållningssällskapets hörande. Vi ha betesförbud i Älvsborgs län, men just dessa socknar — de äro inte få och i Värmlands län finns det flera likadana — som jag gör mig till talesman för, ha flera gånger bett

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

att få bli befriade härifrån. Såväl landstinget som hushållningssällskapet har emellertid sagt nej. Och det beror därpå, säges det, att skogsintressenterna ha starka talesmän, vilka tala omkull bonden, när han kommer och vill försvara sin sak. Jag undrar, om det talet inte är delvis berättigat.

Genom en del av de nyheter, som föreslås i lagförslaget 3 kap., skulle ett tvångsförfarande knåsättas, i all synnerhet om dess 19 § skulle godkännas. Men även i själva ordet betesreglering, såsom detta institut beskrivits, ligger ett visst tvångsförfarande, i det att en jordägare kan tvingas på sitt område mottaga annan fastighets djur till bete mot sin vilja, ehuru givetvis mot ersättning. Det blir nog så, som motionärerna ha anmärkt, att man, när det i dylikt fall skall utläggas bete, naturligtvis tager de bästa skogsmarkerna, och förmodligen tager man även den mark, som ligger närmast bygden och som därför är bekvämast. Men det kan ju inte vara roligt för markägaren, på vars mark bete utlagts, att ha alla dessa djur på sitt område och i närheten av sin gård. Det var egentligen detta, herr talman, som jag ville ha sagt.

Det har sagts förut här, att de fördelar, som en betesreglering skulle medföra, kunna ernås på frivillighetens väg, och om beteskultur är något så förnämligt, som det säges vara, tvingar den sig nog fram, utan att man behöver tvångsvis föreskriva en dylik. Vår jordbrukande befolkning är så vaken nu för tiden, att om den ser, att denna betesreglering medför stora fördelar, kommer den att begagna sig därav utan att det i lag föreskrives. Att detta institut emellertid inte är till gagn i stora delar av vårt land, framgår av att inte mindre än sex motioner ha väckts med anledning av Kungl. Maj:ts proposition, i vilka motioner yrkas avslag å den föreslagna betesregleringen. Herr Linder sade, att betesreglering hör till modernt jordbruk och att utskottet har velat inskriva dessa bestämmelser om betesreglering i lagen i syfte att framkalla dylikt jordbruk. Men det går inte att i lag föreskriva, att man skall driva ett modernt jordbruk. Jag tror, att resultatet därav skulle bli mycket dåligt.

Med anledning av vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få i likhet med herr Tjällgren yrka bifall till den av herr Magnusson i Skövde m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr förste vice talman! Såsom framgår av den förda debatten ha hittills gällande bestämmelser om stängsel skyldighet och stängselvitsord icke kunnat tillämpas i stora delar av vårt land. Detta hänger ju samman med flera omständigheter: dels beror det därpå, att enligt nu gällande bestämmelser skola de olika markägarna deltaga i stängsel skyldighet med vardera halva kostnaden, dels skulle man kunna säga, att laggilt stängsel enligt hittills gällande bestämmelser är så pass dyrbart, att det leder till stora kostnader. Allt detta tillsammans med den, som vi kanske få lov att säga, något olämpliga jorddelning, som förekommer i de nordliga delarna av landet, har ju gjort, att sådana markägare, som ansett sig böra skydda sin skog mot bete, icke ha kunnat göra stängselvitsord gällande.

Nu har, särskilt från den siste ärade talarens sida, sagts, att skogsvårds-synpunkterna ha överdrivits, och jag skall för min del inte göra mig till tolk för någon extrem uppfattning i det avseendet, särskilt naturligtvis i vad det gäller de nordliga delarna av landet. Men jag tror ändå, att var och en, som har varit i tillfälle att något se på betesdjurens framfart, måste medgiva åtminstone två ting. Det ena är, att det dock är ganska mycket plantor, som trampas ned och förstöres på många olika sätt. De skadas redan som unga, och de bli naturligtvis sedan under uppväxttiden tillhåll för sjukdomar, vilket leder till att virket blir mindervärdigt, många andra saker att förbi-

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

gå. Dessutom är det ett faktum, att särskilt de mera godartade delarna av skogsmarken bli genom djurens betning och tramp så beskaffade, att de inte gärna låta sig självföryngra. Man måste i stället vidtaga kostsamma kulturåtgärder för att få skogen att växa, och det är klart, att ju längre norrut man kommer, ju mindre ekonomiskt blir det att vidtaga särskilda kulturåtgärder på grund av skogens längre omloppstid och de kostnader, som skogsplantering medför. Därför menar jag, att det naturligtvis är ett legitimt intresse, när man ifrån skogsägarnas sida säger, att man bör se till, om det nu skall bli en ny stängsellagstiftning, att även skogsägare, som vilja skydda sin mark från bete, få möjlighet till ägofred. Den nuvarande lagstiftningen ger inte vissa markägare möjlighet till ägofred; för närvarande finns det för dem ingen ägofredslagstiftning.

Men å andra sidan bör man ju också ha klart för sig, att det inte går för sig att utan vidare rubba de betesförhållanden, som härska i dessa delar av landet. Det är alldeles riktigt, som den förre ärade talaren anmärkte, att många jordbrukare ju för hela sin sociala standard äro beroende av att de ha tillgång till bete för sina djur. Jag blir kanske i tillfälle att något senare under debatten närmare belysa detta spörsmål. Jag vill bara nu betona, att om man skall genomföra en modern stängsellagstiftning, som verkligen fyller det syfte, som en sådan lagstiftning bör fylla, bör man se till, att man därvid tillgodoser såväl skogsvårdssynpunkterna som betessynpunkterna. Jag skulle tro, att det förslag, som här föreligger från utskottets sida och som ju i huvudsakliga delar utgör ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag, är väl avvägt i detta hänseende. Men jag medger gärna, att det kan finnas skäl att gå fram med stor varsamhet, och därför vill jag för min del utan vidare acceptera den ändring, som från utskottets sida har företagits, i det nämligen införandet av betesregleringen har gjorts beroende av samstämmiga framställningar från hushållningssällskapet och landstinget i orten. Jag skulle för min del knappast tro, att dessa båda institutioner skulle vara döva för stora befolkningslagars intressen. Jag tror därför icke, att de farhågor, som den föregående ärade talaren framförde, skulle komma att be-
sannas.

Herr Tjällgren har framfört ett par anmärkningar mot det föreliggande förslaget, som jag icke kan undgå att bemöta. Herr Tjällgren påstod, att betesregleringen kommer att leda till ökad stängselskyldighet. Detta påstående är ju dock en sanning med modifikation. Om jag går ut ifrån att gemensamhetsbetet för all framtid skall finnas kvar och att det alltså aldrig skall bli tal om stängsel mellan skilda ägor, är det ju riktigt, att betesregleringen leder till en ökad stängselskyldighet. Men går jag ut från den motsatta uppfattningen och förmenar, att det någon gång skall bli möjligt för markägaren att skaffa sig ägofred, är det självklart, att systemet med betesregleringen kommer att leda till en minskad stängselskyldighet, ty vad som då kommer att bli föremål för stängsel är de marker, som äro särskilt avsedda för bete och som äro av långt mindre omfattning än skogsmarkerna i sin helhet.

Nu kan man visserligen säga, att om man inom ett område har betesreglering men det angränsande området icke har sådan reglering, kan det bli nödvändigt att uppföra stängsel mot det oreglerade området. Jag skulle dock för min del tro, att lagens föreskrift om att kostnaderna skola fördelas med fyra femtedelar för den, som har intresse av stängsel, och en femtedel för den, som icke har intresse därav, kommer att leda till att det område, som har reglerat betet, påtvingar angränsande område sådan betesreglering och att det följaktligen icke kommer att bli något stängsel vid gränsen. Den anmärk-

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)
ning, som herr Tjällgren i detta avseende framförde, är således enligt min mening icke av stor bärkraft.

I den reservation, som riktar sig mot betesregleringen som sådan, finnes vidare en anmärkning, som jag heller icke kan uraktlåta att tillbakavisa. Såvitt jag kan läsa reservationen rätt, påstår man där, att betesregleringen skulle leda till särskilda kostnader för sådana fastigheter, på vilka andra fastigheter på grund av avtal om servitut hava betesrätt, i det man låter påskina, att ifrågakarande fastigheter skulle vara skyldiga att iordningställa beten åt servitutsinnehavarna. Detta är emellertid ett misstag. Såsom framgår av den kungl. propositionen, är det servitutsinnehavaren, som får ikläda sig dessa kostnader. Det är en frivillig åtgärd från hans sida. Vill han göra det, så får han, och vill han det inte, så slipper han.

Men egentligen begärde jag närmast ordet för att fästa uppmärksamheten på en sida av saken, som icke har berörts här, nämligen följderna av ett bifall till den reservation, för vilken herr Tjällgren här har gjort sig till talesman. Vad går denna reservation ut på? Jo, den går ut på att man icke skall ha någon betesreglering utan i stället ett generellt stängselvitsord och en stängsel-skyldighet, som medför, att den, som har intresse av stängslet, skall betala två tredjedelar och den, som inte har intresse därav, skall betala en tredjedel. Reservanten förmenade, att om man inför den kostnadsfördelningen, kan det komma att bli så avskräckande för de skogsägare, som önska freda sin mark, att de aldrig komma att göra anspråk på sitt stängselvitsord utan låta det vara som det är nu. Utgångspunkten för reservationen är alltså den, att man skall skapa en lagstiftning, som för all framtid bevarar de gemensamma betesmarkerna och sålunda för all framtid förhindrar åtskilliga markägare att få någon ägofred. Detta innebär naturligtvis, att reservationen icke ens på minsta sätt tillgodoser skogsvårdssynpunkterna, och vi få väl ändå anse, att även de markägare, för vilka skogsvårdssynpunkterna äro övervägande, har rätt till en viss hänsyn.

Men det finns även andra konsekvenser. Det är mycket möjligt, att det, som reservanten påstod, inte blir så många stängsel i de marker, som för närvarande äro gemensamma betesmarker. Jag tror dock, att det finns risk för att det i vissa fall kommer att uppföras stängsel, och i vilka fall? Jo, särskilt när det är fråga om små nybildade fastigheter, t. ex. egnahemslägenheter, fastigheter, som ofta icke själva ha någon rätt till den gemensamma betesmarken på annat sätt än att de genom servitut ha rätt till bete på viss annan fastighet. Här har ägaren till den angränsande skogen ett intresse av att hindra dessa små jordbrukare från att släppa sina djur in på de angränsande skogsmarkerna. Lägenhetsägaren har i grund och botten intet intresse av stängsel, men det är han, som behöver ha sina djur lösa, och när ägaren av den angränsande jorden gör sitt stängselvitsord gällande, får denne egnahem-sbyggare eller mindre jordbrukare vara med om att uppföra ett stängsel, varvid han får betala två tredjedelar av kostnaden och den andre en tredjedel. I detta speciella fall, då det är fråga om servitutsrätt, har dock den jordägare, som får den tyngsta bördan, praktiskt taget intet verkligt intresse av att ett stängsel kommer till. Jag skulle för min del vilja påstå, att ett bifall till reservationen i många fall kommer att leda till alltför tunga bördor för vissa mindre fastighetsägare i de norra delarna av landet.

Det finns en annan synpunkt, som enligt min mening är mera vägande. Det kan ju inte gärna anses rimligt att på detta sätt fördela kostnaderna med en tredjedel och två tredjedelar, då det gäller de södra delarna av landet. I dessa trakter finns det massor av jordbrukare, som icke ha djuren gående lösa i markerna utan tjudra dem eller ha iordningställda betesmarker men som vid sidan

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

härav ha väl skötta skogar, där man inte vill ha några djur. Ty, ärade kammarledamöter, om det också kanske inte kan sägas, att betningen är av någon avgörande betydelse för skogen i Norrland, så är den oerhört betydelsefull i de södra delarna av landet. Där utgör skogsbetet en fara för skogsbeståndet och för skogens återväxt. Söderut har man ju ett stort intresse av att få fram lövskog, och för denna är skogsbetet det allra största fördärv. Med den lagstiftning, som reservanternas förutsätta, skulle man alltså gå och säga till en skogsägare, som inte har något eget intresse av att hålla sin skogsmark inhägnad, därför att han redan på ett rationellt sätt löst sin betesmarksfråga: »Nu skall du få betala en tredjedel av stängselkostnaderna!» Jag tror, att utredningarna ha visat, att det för de södra delarna av landet inte är rimligt att införa någon annan fördelningsgrund beträffande stängselkostnaderna än en femtedel respektive fyra femtedelar. Ett bifall till reservationen kommer att innebära, att man i de södra delarna av landet onödigtvis och oriktigt betungar jordägare med en stängselskyldighet, som icke borde ifrågakomma. Man bör enligt min mening icke blott taga hänsyn till de norra delarna av landet, utan man har väl också anledning att taga hänsyn till de människor, som bo söderut.

Vad jag nu anført emot reservationen gäller under den förutsättningen, att reservanternas rätt i sin mening, att skogsägarna komma att draga sig för att betala en tredjedel av stängselkostnaden. Men är det så säkert, att reservanternas uppfattning på den punkten är riktig? Vi skola komma ihåg, att den nu föreslagna lagstiftningen förutsätter, att som laggilt skall kunna betraktas ett stängsel med enkla pålar och två järntrådar, alltså ett relativt billigt stängsel. Är man då alldeles säker på att icke inom åtskilliga delar av landet, där man nu har gemensamhetsbete, vissa större skogsägare komma att göra sitt stängselvitsord gällande och tvinga bönderna, jordägarna, att deltaga i mycket stora stängselföretag med två tredjedelar av kostnaderna? Göra de stora skogsägarna det, kommer hela betesfrågan i dessa delar av landet i baklås, och för alla de jordägare, för vilka man här på reservanternas sida så varmt ömmar, kommer hela deras betesrätt att bli illusorisk. Ty kom ihåg, att med reservationens förslag blir det så, att när ett stängsel en gång kommit upp, är marken hägnad och det är inte längre gemensamhetsbete. Då finns det inte längre möjlighet att få betesförhållandena rationellt ordnade.

Jag vill fästa uppmärksamheten på en annan sak. Vi veta, att skogsskiftena i Norrland oftast äro mycket smala och mycket långa. Antag, att i enlighet med reservanternas förslag vissa skogsägare genomdriva uppförande av stängsel. Vi veta, att det mitt inne bland bolagsskiftena kan ligga ett långt smalt bondskifte. Bolaget tvingar fram ett stängsel efter detta smala skifte på ömse sidor. Det betyder inte bara, att betesmöjligheterna för bonden bli ytterligt begränsade, utan det betyder också, att det blir praktiskt taget omöjligt för en sådan jordbrukare att driva ut sin skog, därför att stängslet kommer att lägga hinder i vägen. Skiftena äro nämligen så smala, att det inte går att ordentligt köra och vända på dem. Man kan inte få en ordentlig skogsutdrivning, med mindre än att man får disponera marken på ömse sidor.

Man bör alltså enligt min mening icke betrakta den reservation, som här framförts, såsom innebärande någon fördel ens för de jordbrukare, som ha det största intresset av betet men däremot sakna allt intresse för skogsvårdssynpunkterna. Jag tror, att första kammaren bäst skulle främja utvecklingen både på skogsvårdens och på jordbrukets område genom att bifalla utskottets hemställan.

Herr Sederholm: Efter det uttömmande och klarläggande anförande, som jordbruksministern nu hållit här i kammaren, vill jag icke ingå på någon

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

detaljgranskning eller något detaljbedömande av de olika förslagen. Jag vill endast sammanfatta min syn på frågan och ange vad jag egentligen betraktar som det bärande och det viktiga vid denna frågas avgörande.

Först och främst måste man då framhålla, att den nuvarande stängsellagstiftningen icke blott är föråldrad utan att den är det i så hög grad, att den för närvarande utgör en verklig hämsko på såväl betesutnyttjandet som även på skogsmarkens tillgodogörande. En ändring av den nuvarande stängsellagstiftningen i den riktning, som i det föreliggande förslaget angives, är alltså synnerligen *trängande* och angelägen.

Emellertid har ju debatten här mest rört sig om införande av betesreglering eller icke ävensom om 19 § i lagförslaget. Den viktigaste av dessa frågor är givetvis den första eller den om införande av betesreglering eller icke. Jag får för min del säga, att även om jag härvidlag kanske starkare betonar de synpunkter, som äro vägledande och betydelsefulla för skogsbruket, äro dock de fördelar, som skulle vinnas genom betesregleringen och med bibehållandet i lagförslaget av bestämmelsen därom, av så pass stor vikt, att jag närmast är böjd för att säga, att om betesregleringen icke genomföres, det är bättre att skjuta på frågan och icke gå att lösa den i dag. Betesregleringen innebär efter min uppfattning en genial lösning av de svårigheter, som äro förenade med en stängsellagstiftning och som det är så nödvändigt komma till rätta med. Jag menar också, att man genom betesregleringen på ett i möjligaste mån rättvist och klokt och praktiskt sätt anordnar denna del av stängsellagstiftningen så, att det blir till verklig fördel för skogsbruket, och man vinner en tidsenlig lösning av detta både betes- och skogsbruksspörsmål till bestående gagn för båda dessa viktiga näringsgrenar. Lagstiftningen är ju för övrigt i denna del fakultativ, och därmed är alltså möjlighet skapad att genomföra lagen successivt, i den mån den visar sig få tillräckligt stöd i den allmänna uppfattningen, representerad av landsting och hushållningssällskap.

Vad slutligen beträffar 19 §, är den säkerligen av relativt ringa betydelse. Ur högersynpunkt är hela dess utformning knappast tilltalande, men paragrafen medför dock ett bekräftande av en sedvanerätt, för vilken man kanske icke kan åberopa fullt lagligt stöd men som har stöd i det allmänna rättsmedvetandet och som det därför skulle vara svårt att lädera. Jag anser därför, att 19 § kan både tagas och släppas men att den frågan dock icke har den betydelse, att man av hänsyn därtill bör låta hela lagförslaget stå eller falla. Lagens effektivitet beror alltså icke så mycket på om § 19 följer med eller icke.

Jag vill alltså, herr talman, sluta med ett yrkande om bifall till utskottets förslag i dess helhet och hemställer, att i varje fall icke den av herr Tjällgren förordade reservationen måtte vinna kammarens bifall. Med avseende på 19 § yrkar jag även bifall till denna, ehuru jag med jämnmot kan finna mig i, att den icke blir antagen.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr **Tamm**: Herr förste vice talman! Då jag i stort sett helt och fullt delar den uppfattning, som uttalats av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, skall jag inte upptaga kammarens tid någon lång stund. Men jag skulle, särskilt kanske med hänsyn till herr Melléns uttalande, anse det i viss mån befogat understryka, att den fråga, som här nu behandlas, är en lag om ägofred och inte någon lag om social betesrätt eller dylikt.

När frågan om betesregleringsförfarandet, som naturligtvis är det stora stridsämnet, behandlades i utskottet, fick man ju snart klart för sig, att opinionen särskilt i Norrland var mycket stark däremot, och därför ha ju också de, som vänt sig emot förslaget, rönt det stora tillmötesgåendet, att lagstiftningen i

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

denna del, såsom förut framhållits, gjorts fakultativ. Nu stå ju meningarna så skarpt emot varandra, att den föregående talaren ansåg, att betesregleringen utgjorde en genial lösning av frågan, medan å andra sidan herr Tjällgren ansåg, att den innebar en grov orättvisa. Jag skulle vilja säga, att sanningen nog ligger mitt emellan. För min del kan jag inte påstå, att lösningen är direkt genial. Hos mig framkallar den i flera avseenden rätt stora betänkligheter, även, det måste jag säga, då jag ser på saken som skogsman, och jag måste ge herr Tjällgren rätt i att man måste ställa sig i viss mån betänksam mot de inskränkningar i den fria dispositionsrätten av egen mark, som stipuleras. Men här har man ju dock efter mycket sökande och efter mycket prövande kommit till en lösning, som enligt mitt förmenande likväl kan anses acceptabel. Väger man fördelar mot nackdelar — det vill jag också säga till herr Mellén — och söker bilda sig ett slutgiltigt omdöme, är jag övertygad om att man skall komma att inse det berättigade och kloka i att bifalla förslaget. När man ser på frågan en smula ytligt utan att man haft tillfälle att så mycket tränga in i den, förefalla kanske betänkligheterna större än vid ett grundligare övervägande.

På herr Melléns uttalande, att det helt simpelt inte går för de små brukarna uppe i Värmland att ordna sin betesfråga, om gemensamhetsbetet kommer bort, vill jag svara, att herr Mellén enligt min mening i viss mån överskattar svårigheterna och underskattar möjligheterna till en rationalisering även på detta område. Ty det är väl dock så, att det i regel är först under trycket av en nödvändighet, som en rationalisering brukar kunna komma till stånd, och det är väl intet som helst tvivel om att detta är en rationaliseringsfråga för hela vårt jordbruk och icke endast för skogsbruket. Den saken har förut berörts här, och jag skall inte gå in på den vidare.

Jag vill så endast nämna några ord om de uttalanden, som gjorts beträffande skogsbetets betydelse. Herr Tjällgren förmenade, att om skogsbetet vore av den skadliga inverkan, som skogsmännen göra gällande, skulle det för närvarande inte finnas någon skog alls i Norrland. Detta är givetvis en medveten överdrift från herr Tjällgrens sida, ty det är ju självklart, att betet medför mindre skada, när områdena som i Norrland äro så stora i förhållande till antalet betande kreatur. Men å andra sidan medför betet på skogsmarkerna icke blott, att skogens återväxt försvåras och försenas, utan också att vårt skogsbestånd kvalitativt försämras. Icke blott i södra Sverige utan även i Norrland kan det konstateras — detta är icke alls något löst påstående, utan det är mycket lätt att bevisa — att betningen i mycket stor skala inverkar försämrande på den växande skogens kvalitet. Herr Mellén yttrade, att skogsvårdsintresset kanske många gånger gör sig för brett. Ja, herr Mellén, jag vill bara framhålla, att skogsvårdsmännen nog inte framföra sina åsikter för att göra sig breda, utan de göra det verkligen i känslan av sitt ansvar med hänsyn till den nationalekonomiska betydelse, som en rationell skogsdrift har. Och jag vill tillägga, fastän jag själv är skogsman, att detta mer bör räknas dem till heder än motsatsen.

Jag skall inte uppehålla tiden längre, men eftersom den föregående talaren var inne på en fråga, som beröres i 19 §, vill jag endast meddela, att jag icke delar den uppfattning, han därvidlag uttalade och som i stort sett överhuvud taget icke delas av någon av de borgerliga representanterna i utskottet mer än en. Men jag ber att i den frågan få återkomma, när 19 § kommer under behandling.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av vad herr Linder här yttrade. Jag skulle ha avstått från att svara efter den vändning debatten fått, om inte herr Linder lagt ett ord i min mun, som

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

jag inte sagt. Herr Linder sade, att jag skulle ha påstått, att kostnaderna för iordningställande av bete genom betesregleringen skulle bli alltför stora för dem det vederbör. Jag talade aldrig om den saken, utan jag syftade på de kostnader, som skulle uppstå genom själva förrättningen för betesregleringens genomförande.

Vidare måste jag också framhålla, att när det ju medgives, att man på frivillighetens väg kan anordna den betesreglering, vars nödvändighet vi alla äro överens om, bör det inte finnas någon anledning att införa en lagstiftning, varigenom man skall söka tvångsvis genomföra en sådan anordning. Det är ju också anmärkningsvärt, att herr Linder, som själv icke är jordbrukare, med sådan säkerhet vågar påstå, att just denna anordning är den för jordbrukarna mest lämpliga, då jag faktiskt vet, att det finns många jordbrukare, som själva inte vilja vara med om den.

Så skulle jag också vilja säga ett par ord till vännen Gabrielsson. Han nämnde bland annat, att inom Västernorrlands län bondeförbundet hade majoritet inom hushållningssällskapet och att jag därför inte borde hysa någon räddhåga för den nu föreslagna anordningen, ty under sådana omständigheter skulle naturligtvis hushållningssällskapet aldrig vara med om att göra en framställning till Kungl. Maj:t om betesreglering. Men herr Gabrielsson vet ju lika litet som jag, huru länge bondeförbundet har majoritet inom hushållningssällskapet i Västernorrlands län. Jag förmodar, att herr Gabrielsson nog helst ser, att det blir en omkantring av majoriteten där, ty numera tillhör han ju inte själv bondeförbundet, som han tidigare gjorde.

Sedan framhölls det ju också från samme talare, att denna betesreglering hade betydelse framför allt för husdjursskötseln och mjölkhushållningen. Jag delar till fullo denna synpunkt, men jag återkommer till vad jag nyss sade: när man nu går in för att på frivillighetens väg anordna kulturbeten, varför skall man då samtidigt införa denna bestämmelse? Om jag får tala något om mig själv härvidlag, kan jag ju nämna, att för min del begagnar jag mig numera inte av bete på allmän skogsmark — inte med undantag möjligen för en eller annan häst under en viss tid av sommaren — utan jag använder kulturbeten. Jag är själv också i någon mån skogsägare och vill göra vad i min ringa förmåga står för att främja skogsskötseln. Men det oaktat kan jag inte med berätt mod vara med om en bestämmelse, som enligt min bestämda uppfattning kommer att gynna skogsägareintresset på bekostnad av jordbrukarintresset — det må sedan sägas vad som helst i den saken. Det blir de större skogsägarna, som komma att utnyttja denna bestämmelse till förfång för de mindre jordbrukarna särskilt i Norrland. Denna uppfattning kan jag inte komma ifrån. När herr Gabrielsson yttrade sig, fick jag nästan en känsla av, att han ansåg, att man inte en gång skulle ha rätt att hysa en egen uppfattning i denna fråga. Det vill jag bestämt protestera emot. Jag har rätt att ha och framföra den uppfattning, jag anser vara riktig — det må sedan gå, hur det vill.

Jag skulle kanske också säga något om vad som yttrats från herr Tamms sida. Ett bevis för att, såsom jag nyss försökte framhålla, denna betesreglering kommer att gynna skogsägareintresset på bekostnad av jordbruksnäringens och dess utövares intressen, är enligt min mening den omständigheten, att t. ex. herrar Tamm och Sederholm med en sådan skärpa gått in för att få denna bestämmelse genomförd.

Herr Anderson, Erik: Herr talman! Jag har förut instämt med herr Tjällgren och hade kunnat nöja mig med detta instämmande, men jag skall i alla fall be att få säga ytterligare ett par ord.

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

Först och främst beklagar jag, att stängselförordningen blivit sammanblandad med betesregleringen. Jag anser nämligen, att dessa frågor bort hållas isär och inte sammanblandas på sätt som skett. Under denna debatt har såsom skäl för en betesreglering i enlighet med den nu föreslagna lagen starkt framhållits den skada, som betning på skogsmark föranleder. Jag vill inte helt bestrida, att på vissa orter och under vissa omständigheter betning på skogsmark kan åstadkomma skada. Jag har emellertid under 40 år haft skog att sköta på sådan mark, där betning skett under hela tiden, och jag har inte kunnat upptäcka någon som helst skada, som djuren åstadkommit på de skogskulturer, som jag nödgats anlägga, utan skogen är för närvarande i det skick, att om man skulle göra någon anmärkning på den, är det den, att skogen inte är tillräckligt gallrad utan att skogsbestånden äro för täta. Jag har sålunda ingen erfarenhet av att djuren åstadkomma någon som helst skada för skogen, där måttlig betning äger rum.

Nu förefaller det, som om det skulle vara en fördel att äga rätt att anlägga en beteskultur på sådan mark, som tillhör andra. Jag medger, att det ser lockande ut, och det ser ut, som om det skulle vara en stor förtjänst för dessa små hemmansägare, lägenhetsägare och torpare, som bo uppe på skogen. För närvarande släppa de sina djur — en, två eller tre stycken — ut på skogen. Det är t. ex. en by, som sammanlagt har 2—3 tusen tunnland. Där släppa de ut sina djur, och dessa åstadkomma i regel ingen skada. Det kostar heller ingenting. Djuren äro i allmänhet ungdjur, som dessa småbrukare uppföda. Visserligen är betet magert och kanske inte så rikligt; men det blir i allmänhet härdade och bra djur, som växa upp på dessa skogar; de äro inte utsatta för sjukdomar på samma sätt som de djur, som uppfödas under bättre förhållanden nere på slätlandet. Dessa beten kosta för närvarande småbrukarna inte ett öre, utan de hava endast att släppa ut djuren på våren och taga in dem på hösten.

Hur blir det efter den nya ordningen? Om vi få betesreglering införd, blir det exempelvis på det sättet, att en ägare av en större gård — det kan vara ett bolag — anlägger en betesvall för det egna behovet, och sedan blir det förbud för de övriga att släppa ut sina djur. De bli sålunda avstängda. Ja, säger man då, men de kunna anlägga en beteskultur de också, ty därtill ha de full rätt. Ja, det kunna de, men det kostar pengar. Detta har sagts förut, men jag vill erinra om vad de ha att bekosta. De skola bekosta syn. Det har visserligen sagts, att detta skulle bli billigt. Ja, det kan hända, men de skola också bekosta röjning av skogsmarken, och sedan skola de bekosta harvning av marken och gödningsämnen till en mängd av fyra-, femhundra kilogram per hektar. Vidare skola de bekosta stängsel, och slutligen skola de betala en viss skatt eller avgäld till stamhemmanet. Jag frågar herrarna: tro ni, att det är många av dessa arbetare och småbrukare, som orka med detta? Jag tror inte, att det blir många. Följden blir då, att de få sluta upp att ha djur och ägna sig åt någonting annat. Det är nära nog omöjligt för dem att fullgöra de stora pålagor, vilket man här har sagt vara så enkelt. Men det är inte så enkelt, som man här försöker göra gällande.

Med dessa ord vill jag hava understrukit, att jag instämmer i herr Tjällgrens yrkande om bifall till den av herr Magnusson i Skövde m. fl. avgivna reservationen.

Efter härmed slutad överläggning godkändes förevarande paragraf.

2 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Första kammarens protokoll 1933. Nr 34.

*Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)**(i utskottets förslag:)**(i herr Magnussons i Skövde m. fl. reservationsvis framlagda förslag:)*

Nyttjas fastighets ägor till bete för hemdjur och finnas djuren tjänligast genom stängsel kunna hållas från angränsande ägor å annan fastighet, skall på yrkande från endera sidan stängsel hållas mellan ägorna.

Mellan ägor skilda av väg, varå grind eller led ej må hållas, äger stängsel-skyldighet ej rum.

Om undantag från bestämmelserna i denna paragraf, då förordnande om betesreglering meddelats i fråga om visst län eller viss del av län, stadgas i 3 kap.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! I anslutning till vad jag nyss anförde, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Gabrielsson**: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu ifrågakvarande paragrafen samt vidare på godkännande av motsvarande paragraf i det av herr Magnusson i Skövde m. fl. reservationsvis framlagda lagförslaget; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tjällgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 2 § i sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets förslag till lag om ägofred, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande paragraf i det av herr Magnusson i Skövde m. fl. reservationsvis framlagda lagförslaget i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tjällgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 37.

3—18 §§.

Godkändes.

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

19 §.

Denna paragraf var så lydande:

Nyttjades område, som betesreglering avser, före den 1 januari 1933 enligt rådande sedvana i orten stadigvarande till bete för fastighet, vartill ej hör del i området eller på grund av servitut betesrätt därå; kan å fastigheten skäligen vinterfödas minst ett större hemdjur och finnes, att nödig betesmark ej kan anordnas å fastigheten utan oskälig kostnad eller olägenhet för dess brukande, men att dess betesbehov kan, sedan erforderliga upplåtelse enligt 14 och 18 §§ ägt rum, lämpligen tillgodoses genom upplåtelse av betesmark å området, skall vid regleringen från fastighet, varå sådan mark är att tillgå, upplåtas vad för ändamålet erfordras.

Fastighet, för vilken behovet av betesmark prövas vara större än för annan, äge företräde till erhållande av upplåtelse enligt första stycket.

I fråga om upplåtelse, som nu sagts, skola bestämmelserna i 14 § andra och tredje styckena samt 15—17 §§ äga tillämpning.

I fråga om förevarande paragraf hade reservation avgivits av herrar *Tamm*, *Gottfrid Karlsson*, *Gabrielsson* och *David Hjalmar Pettersson*, vilka av angivna orsaker hemställt, att paragrafen måtte av riksdagen avslås.

Herr Tamm: Herr talman! I denna paragraf omförmäles, hur man har tänkt förfara med en del kreatursinnehavare, vilka icke ha del i den skogsmark, som blir föremål för betesreglering, när det allmänna skogsbetet upphör. Det gäller sådana betesdjursinnehavare, vilka för närvarande ha för längre eller kortare tid av markinnehavarna i den ena eller andra formen fått medgivande till bete. Det sker alltså för närvarande en rent frivillig upplåtelse av betesrätt, som man nu vill lagstifta om, då det allmänna skogsbetet är slut. Man har då gått in för att denna frivilliga betesrätt skulle kunna ersättas genom ett rent expropriationsförfarande så tillvida, att dessa ägare av kreatur skulle erhålla rätt att få viss betesmark avsatt på den skogsmark, där de förut erhållit bete.

Med anledning av vad som till mig framhölls från en kammarledamot, då jag för en stund sedan omnämnde denna fråga, vill jag till förekommande av missförstånd framhålla, att det icke var samtliga, men dock åtta av utskottets nio borgerliga ledamöter, som bestämt motsatt sig ett dylikt förfarande. Vi ha ur rent principiell synpunkt ansett 19 § knappast vara lämplig, utan föredraga, att den helt utgår. I paragrafen är visserligen expropriationsrätten kringgårdad med vissa bestämmelser. Enligt den nya lagen är det nämligen inte vem som helst, som äger kräva en sådan, utan därför erfordras, att den sökande å område, som betesregleringen avser, redan den 1 januari 1933 enligt rådande sedvana i orten stadigvarande nyttjat betet, samt vidare att den, som framställer detta krav, kan å fastigheten skäligen vinterföda minst ett större hemdjur. Det är alltså flera omständigheter, som säkerligen — vilket också framhållits i reservationen — komma att föranleda många besvärligheter och mycket trassel, när det gäller att tyda den lagliga rätten. Dessutom är det märkligt, att allenast sådana, som nu ha rätt till bete och vilka inneha så pass mycken jord, att de kunna vinterföda ett djur på sin fastighet, skola erhålla denna rätt. I många trakter av landet, t. ex. i min hemtrakt, finns det en massa grovarbetare, banarbetare och banvakter, som ha en ko. Till dessa tager lagen icke någon hänsyn, utan här blir det faktiskt en ren kategoriklyvning. Endast de, som kunna vinterföda ett djur på sina små ställen, kunna enligt lagens bestämmelser kräva betesupplå-

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

telse, medan den andra stora gruppen av djurägare, den kanske ekonomiskt svagaste, ställes helt utanför.

Nu förmena reservanterna, att om man bibehåller den frivilliga upplåtelseformen, torde man knappast hava något fog för att befara, att någondera av dessa grupper skulle ställas helt utanför möjligheten att erhålla bete, utan man räknar med — någon anledning att så icke skulle ske, kan jag knappast finna — att hela denna stora grupp det här gäller skulle kunna även i framtiden, sedan det gemensamma skogsbetet borttagits, kunna på ett eller annat sätt få sin betesfråga ordnad. Det synes mig också, som om svårigheterna i betesfrågan för denna så att säga lägsta grupp av betesdjursinnehavare skulle ökas, om vissa lagliga krav komma att ställas på skogsmarksägarna i fråga om betesupplåtelser från andra gruppens sida. I vissa fall är det naturligtvis rätt så uppenbart, att den villighet till tillmötesgående, som nu i regel förefinnes, i viss mån kommer att avtrubbas genom lagtvång. Jag kan ju närmast bedöma saken från förhållandena inom det förvaltningsområde, som jag själv har. Där ha vi många, som inte själva ha betesmark och till vilka vi mycket ogärna med hänsyn till skadegörelsen på skogen upplåta betesmark, men av ren humanitetskänsla dock göra det. Skulle de allmänna skogsbetena komma att upphöra — vilket jag hoppas — är jag åtminstone av den uppfattningen, att det samtidigt kommer att på ett eller annat sätt kunna ordnas så, att man på vissa trakter upplåter bete även åt dessa.

Till sist hava reservanterna anført en synpunkt, som icke får anses vara alldeles betydelslös. Som tidigare anmärkts, kan införandet av betesreglering icke ske annat än på framställning av hushållningssällskap och lands-ting. Det är ju givet, att en sådan här fråga blir överhängande både för dem, som ömma för de ekonomiskt svaga kreatursägarna och för de skogsägare, vilka tvångsförfarandet drabbar. Från bägge dessa grupperns sida kan man befara en viss obenägenhet att göra den erforderliga framställningen. Denna 19 § kommer alltså ovillkorligen att motverka lagens hela syfte, nämligen att i den mån det låter sig göra få en betesreglering genomförd.

På grund av alla dessa av mig framförda synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, vilket innebär, att 19 § skall uteslutas ur lagförslaget.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Enligt den ägostyckningslag, som gällde i början av detta århundrade, utfördes, som alla känna till, många jorddelningsföretag, särskilt i de norra delarna av landet, där det avstyckades jordbruksegendomar och jordbrukslägenheter utan någon nämnvärd tilldelning av skogsmark. Det finns alltså i landets norra delar många mindre jordbruk, som praktiskt taget sakna skogsmark. Det finns sådana jordbruk med ända till fem, sex kor, som icke inom sina ägor ha tillräckligt med bete. På grund av att skogsmarken i dessa delar av landet hittills varit gemensamhetsbete och då det av rent tekniska skäl icke varit möjligt för den enskilde skogsägaren att förbjuda utomstående att släppa in djur i skogen, har praxis blivit och så länge man vet varit, att vem som helst har kunnat släppa sina djur på bete, och detta har tolererats. Men då det icke gjorts några invändningar mot detta förfarande, har detta icke, såsom herr Tamm sökte göra gällande, berott på att det från den enskilde skogsägarens sida lämnats något medgivande på ett eller annat sätt, att denna betning skulle få ske, utan det har blivit en toleransrätt, alltså en praxis, att sådana djurägare ha fått lov att släppa ut djur på bete. Det ligger då i sakens natur, att om man nu inom något område av landet får en betesreglering, som denna kammare i princip gått in för, får varje jordägare, som har del i den gemensamma delen av betesmarken, sin betesfråga

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

ordnad; han får vissa marker avsatta för det ändamålet för sitt behov. Då ligger det ju i sakens natur, att dessa, som icke ha någon juridisk rätt till bete, bli avstängda. Och då man nu antar, att icke till bete komma att avsätas hur stora marker som helst, kommer det också att ligga i de enskilda betesrättsägarnas intresse att icke tillåta utomstående bete på det område, som vid regleringen blir avsatt till betesmark. Men då är det också ganska naturligt, att om man inte ser till, att man ordnar betesfrågan även för dessa små jordbrukare, kommer man ut i ett socialt äventyr. Det är, som herr Mellén här påpekat, så, att dessa mindre jordbrukare ha nu ett antal djur, som de icke skulle kunna föda, om de inte hade dem på det gemensamma betet, och om de bli avstängda från detta, blir följden, att de måste skära ned djurantalet, deras ekonomiska bärkraft blir fullkomligt undergrävd och deras ställning blir äventyrad.

Det finns i den kungl. propositionen på sid. 270 en sammanställning av yttranden från alla landets skogsvårdsstyrelser, och där finns icke något undantag från den regeln, att skogsvårdsstyrelserna i de norra delarna av landet vitsorda förekomsten av en mängd av sådana mindre jordbruk samt den betydelse, det gemensamma skogsbetet nu har för dem. Då har man i den kungl. propositionen och i utskottets förslag gjort ett försök att nu i samband med den allmänna betesregleringen även ordna denna sak på det sättet, att man medger, att personer, som före den 1 januari 1933 under en längre tid sedvanemässigt betat sina djur på den allmänna betesmarken och som ha fastighet, som minst kan vinterföda ett större hemdjur, skola om det kan ske utan olägenhet för markägaren och utan oskäligen kostnader och om vissa andra villkor uppfyllas, få sig tilldelad betesmark eller betesrätt mot ersättning. Med de kringgårdande bestämmelser, som här finnas, kan icke jordägarens rätt bli träd för nära, men man begagnar tillfället att lösa en social fråga, som annars kan komma att leda till mycket stora svårigheter.

Jag skulle för min del inte tro, att man ifrån jordägarnas sida låter detta bli avgörande för frågan, huruvida betesreglering skall ske eller icke. Men däremot tror jag herr Tamm skall skriva sig till minnes, att i vissa av de norrländska länen, där betesreglering kan komma att behöva genomföras, komma inte landstingen för närvarande att medge betesreglering, om inte dessa mindre jordbrukares intressen bli tillgodosedda. Därför vill jag ställa den lilla tankeställaren till dem i denna kammare, som äro intresserade av och verkligen vilja komma fram till en ordning, varigenom man i den moderna utvecklingens tjänst kan skilja skog och bete åt, att vill man nå detta mål, då skall man inte motsätta sig denna 19 §, som visserligen kan sägas innebära ett slags expropriation, såsom här starkt understrukits, men dock är tillstyrkt av lagrådet och har vunnit anklang på många håll. Vi hörde nyss, hurusom landshövding Sederholm är anhängare av denna paragraf och fick instämmande i sitt yrkande på den punkten.

Jag tillåter mig därför, herr talman, vädja till denna kammare att såsom konsekvens av det nyss fattade beslutet om betesregleringens genomförande även godtaga denna 19 §.

Herr **Gabrielsson**: Ja, om man hyser farhågor för ett ingripande i annans rätt, då böra de göra sig gällande framför allt här vid 19 §. Jag sade i mitt förra anförande, att beträffande betesregleringen i övrigt gäller det ju mera en reglering ägarna emellan, och om man anser, att det är expropriation, så skulle man kunna säga detta även när det gäller laga skifte eller andra regleringar mellan ägorna. Men i § 19 är det fråga om att även utomstående skola få komma med och att gammal sedvanerätt skall upphöjas till lag, och då kan

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

man ju säga, att man kommer in på en mera betänklig lagstiftning, beträffande vilken man kan hysa farhågor. Nu tror jag emellertid för min del inte, att det är någon större fara ur denna synpunkt med 19 §, om jag skall vara uppriktig, ty även här finns den garantien, att om en betesreglering skall genomföras, skall det föreligga samstämmiga beslut från hushållningssällskap och landsting. Men jag hyser den farhågan — tvärtemot herr statsrådet, som nyss sade, att landstingen skulle säga nej, om inte 19 § funnes — att hushållningssällskapen komma att säga nej, om 19 § kommer med, och då blir det inte heller någon betesreglering. Man har alltid att räkna med två intressen, som stå mot varandra, och jag utgår från att hushållningssällskapen företräda jordbrukarintresset och landstingen andra intressen än jordbrukarnas. Då är frågan, om inte hushållningssällskapen, när man gör framställning om betesreglering, komma att säga: »Det gå vi inte med på, ty då blir det ett expropriationsförfarande.» Jag tror därför att det varit bättre, om inte 19 § varit med.

Jag står nu här antecknad som reservant, herr talman, och yrkar därför avslag på 19 §.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att kammaren skulle besluta, att paragrafen skulle utgå ur lagförslaget; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tamm* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 19 § i sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets förslag till lag om ägofred, röstar.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar kammaren, att nämnda paragraf skall utgå ur lagförslaget.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Linder* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 44.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Lagförslag om ägofred m. m. (Forts.)

De övriga av utskottet framställda lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å lagförslagen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, m. m.

*Ang. vissa
ändringar i
banklagen.*

I en till riksdagen avlåten, den 24 februari 1933 dagtecknad proposition nr 167, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse (nr 74); och

2) lag om upphävande av lagen den 5 juni 1909 angående emissionsbanker (nr 64).

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 167 framlagda förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse (nr 74) icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse;

B) att riksdagen måtte, med bifall till vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition i sådant hänseende föreslagit, antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om upphävande av lagen den 5 juni 1909 (nr 64) angående emissionsbanker.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»I detta sammanhang har utskottet ansett sig böra beröra frågan om valet av de revisorer, som enligt förslaget skola utses av bankinspektionen. Enligt vad utskottet har sig bekant, förekommer för närvarande beträffande några banker i Stockholm, att bankinspektionen på förslag av överståthållarämbetet till allmänt ombud utsett befattningshavare hos inspektionen. Det har inom utskottet ifrågasatts, att i samband med den nu föreslagna omläggning, varigenom den lokala tillsynen ersättes med av bankinspektionen utsedda revisorer, förbud skulle meddelas för inspektionen att till revisor utse person, som är tjänsteman hos inspektionen. Utskottet hyser visserligen den uppfattningen, att det såsom regel måste anses mindre lämpligt, att inspektionens befattningshavare erhålla uppdrag av ifrågavarande art. Emellertid torde fall kunna förekomma, då det kan vara av värde ur övervakningssynpunkt att bankinspektionen har tillfälle att utse revisor bland inspektionens personal. Med hänsyn härtill har utskottet icke velat medverka till ett beslut, som skulle omöjliggöra för bankinspektionen att undantagsvis använda en sådan utväg.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Stendahl, Paulsen, Wikström* och *Gustavson* i Sala ansett, att utskottets ifrågavarande uttalande

Ang. vissa ändringar i banklagen. (Forts.)

angående valet av revisor, som skulle utses av bankinspektionen, bort hava följande lydelse:

»I detta sammanhang vill utskottet uttala, att det enligt utskottets mening icke bör förekomma, att revisor, som utses av bankinspektionen, väljes bland inspektionens befattningshavare.»

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr **Stendahl**: Herr talman! Vid utskottsbetänkandet är, som kammarens ledamöter torde hava observerat, fogad en reservation, som är undertecknad av några av kamrarnas ledamöter. Skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas förslag är, att reservanternas ansett, att den revisor, som numera skall ersätta det förutvarande allmänna ombudet och som skall utses av bankinspektionen, icke skall av bankinspektionen få utses bland bankinspektionens egna tjänstemän. Utskottsmajoriteten däremot säger, att enligt utskottsmajoritetens uppfattning ett dylikt utseende av inspektionens tjänstemän till revisorer i banker i regel icke borde förekomma, men utskottsmajoriteten vill icke ställa sig så avvisande till en dylik möjlighet som reservanternas.

Utskottsmajoriteten har som skäl för sin ståndpunkt, om jag fattat rätt, egentligen anført, att ett biträdande av reservanternas ståndpunkt skulle kunna anses innebära något slags misstroendevotum emot bankinspektionen eller, rättare sagt, emot de bankinspektionens tjänstemän, som eventuellt skulle i en framtid kunna komma att utses till bankrevisorer av bankinspektionen. Vi reservanter ha icke kunnat se, att det ligger något sådant misstroendevotum i vår ståndpunkt, utan vår ståndpunkt är principiell och ingenting annat än rent principiell. Den princip, som vi ha förfäktat, ligger ungefär på följande sätt: Bankinspektionen och dess tjänstemän ha att ex officio, d. v. s. å tjänstens vägnar, revidera och inspektera samtliga i landet befintliga banker, och därför åtnjuta de ett fast arvode. Skulle man nu följa utskottsmajoriteten, så blir det på det sättet, att samma personer kunna vara revisorer i bankerna och sedan fungera som statens avlönade inspektorer i samma företag som de förut såsom revisorer granskat. Det har förefallit oss, att detta är en dubbelställning, vilken under inga förhållanden är önskvärd eller bör tolereras. Enligt mitt sätt att se finns det naturligtvis en annan möjlighet att undgå denna dubbelställning, och det är, att bankinspektionen icke skulle beordra en tjänsteman därstädes att inspektera en bank, i vilken tilläventyrs bankinspektionen tidigare förordnat samme tjänsteman till revisor. Men då skulle resultatet bli, att därigenom, att bankinspektionen skulle ha rätt att förordna sina egna tjänstemän till revisorer i bankerna, dessa tjänstemän skulle bli obrukbara att å tjänstens vägnar inspektera den bank, där de tidigare av bankinspektionen blivit förordnade att vara revisorer. Hur som helst ha reservanternas ansett, att en sammanblandning av dessa två funktioner, bankrevisor och statens inspekterande kontrollant, icke bör förekomma, ity att dubbelställningen, hur man vänder sig, i alla fall kan leda till situationer, som äro långt ifrån önskvärda. Det kan nämligen enligt vår uppfattning, under förutsättning att det kan vara samma person som är revisor och inspektör i en bank, mycket lätt hända, att inspektören skulle få att pröva saker, som han som revisor tidigare behandlat, och möjligheten att i en sådan situation komma i en icke önskvärd dubbelställning förefaller mig vara så tydlig, att den icke kan bestridas. Av dessa skäl ha reservanternas ansett, att ett kategoriskt förbud borde finnas, men vi ha tyckt, att det räckte, om riksdagen

Ang. vissa ändringar i banklagen. (Forts.)

uttalade detta i motiveringen, då vi äro fullt på det klara med att ett sådant uttalande i motiveringen är fullt tillräckligt, för att vinna gehör.

Herr talman! På grund av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Åkerberg: Ja, herr talman, det är ju inte mycket att strida om i detta fall, och jag tycker att reservationen är ganska obehörlig. Reservanterna ha även genom utskottets uttalande nått vad de ville nå; åtminstone borde de kunna känna sig nöjda med detta.

Herr Stendahl har här talat om att ett av motiven för utskottets uppmjukning av direktiven varit det, att utskottet inte ville avkunna något misstroendevotum emot bankinspektionen, därför att den förut medgivit en sådan där dubbelställning.

Jag vill inte bestrida, att det motivet spelar en viss roll i utskottets uttalande.

Det har förekommit i ett fåtal fall här i Stockholm, att tjänstemän i bankinspektionen förordnats att vara revisorer i några mindre banker, och ingen har kunnat påvisa, att detta förhållande lett till några olägenheter. Tvärtom har bankinspektören vid ett personligt besök i utskottet meddelat, att i de fall, där det praktiserats, har experimentet utfallit mycket bra. Han ansåg för sin del, att det skulle vara av ett visst värde att kunna anlita denna anordning även i framtiden.

Rent principiellt måste man dock, som utskottet framhåller, hålla på, att den i regel inte bör förekomma. Bankinspektionens tjänstemän skola ju kontrollera inte bara själva bankverksamheten, styrelsen och förvaltningen, utan de skola kontrollera även revisorerna. Det kan ju synas vara en dubbelställning, som inte är lämplig, att de alltså först skola vara med och revidera och sedan vara med och kontrollera resultatet av sitt eget arbete. Men med hänsyn till vad som här anförts, att detta bör vara ett undantagsfall, föranlett av särskilda omständigheter, och att den anordning i samma syfte, som redan förut förekommit, inte haft några skadliga utan tvärtom påvisbart goda verkningar, har utskottet för sin del inte velat gå längre än att förklara, att i regel bör detta inte förekomma, men att det dock bör finnas en möjlighet, när förhållandena därtill föranleda, att praktisera det förfarande, som i undantagsfall hittills förekommit.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag ber endast att få tillkännagiva, att jag kommer att rösta med reservanterna i denna fråga. Jag finner de skäl, som av reservanterna anförts, så vägande, att de böra vinna beaktande. Det kan inte vara tjänligt, även om det är i undantagsfall som det sker, att man utser revisorer på ett sätt, att det dock ges en möjlighet att på den vägen ett missbruk kommer att insmyga sig.

Herr Westman: Herr talman! Det förefaller mig ligga i öppen dag, att den grundsats, som uttalats i reservationen, är så riktig, att man inte utan tvingande skäl bör avvika från densamma.

Jag ber, herr talman, att för min del få yrka bifall till reservationen.

Herr Svensson, Carl: Herr talman! Jag ber endast att få meddela, att i det förarbete, som ägt rum rörande den lagstiftning, som nu är föremål för behandling och i vilket arbete jag har deltagit, ansåg man att det kunde givas omständigheter, där det var av stor betydelse, att det kunde etableras ett sam-

Ang. vissa ändringar i banklagen. (Forts.)
 arbete mellan statens uppsiktsmyndighet, d. v. s. bankspektionen, och de av bolagsstämman valda revisorerna. Någon olägenhet av att denna möjlighet står öppen kan jag under inga förhållanden anse föreligga, och jag tillåter mig därför hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Westman: Herr talman! Om ett sådant samarbete, som den siste ärade talaren nämnde, kan anses vara önskvärt, bör man väl försöka att anordna det i en form, som inte är uppenbart principvidrig. Jag hemställer att kammaren måtte biträda reservationen. Sedan blir det en organisationsfråga, på vad sätt man skall kunna anordna ett samarbete i det syfte, som den siste ärade talaren angav.

Det måste se oerhört besynnerligt ut, om kammaren nu skulle avvisa en så riktig princip som den, vilken är framlagd i reservationen.

Herr Lindley: Herr talman! Jag har utgått ifrån, att en inspektion av en bank ingalunda göres så grundligt som den årligen återkommade revisionen. Vid revisionen går man ju igenom såväl protokoll som alla övriga handlingar, som kunnat förekomma i anledning av bankens verksamhet. Under en inspektion går det väl aldrig så grundligt till i fråga om detta arbete. Genom att gå med på vad utskottet här har föreslagit, vilket ej står i överensstämmelse med det förslag som ursprungligen utarbetats, kan man öppna en möjlighet för bankspektionen att tillåta en tjänsteman att deltaga i revisionsarbetet. Jag har utgått ifrån, att detta kan vara till gagn. Det är ju inte alls fråga om, att det skall förekomma såsom regel, men det bör givas en möjlighet för bankspektionen att ordna saken på detta sätt, när det inte kan anses vara till skada. Bankspektionen själv bär ansvaret och bankspektionen själv tillåter att det sker. Alltså är det bankspektionen, som under hela tiden önskar ett inflytande beträffande kontrollen, och det är därför inte alls frågan om att en dylik tjänsteman kan utses utan bankspektionens hörande eller godkännande. När förhållandet är detta, kan jag inte se, att det genom ett lagstadgande bör utfärdas absolut förbud mot ett sådant förfaringsätt, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Åkerberg: Herr talman! Med anledning av herr Westmans anförande vill jag säga, att man fick det intrycket, att han inte läst utskottets motivering. Ty utskottets utlåtande överensstämmer ju i princip med reservanternas, det innebär endast en något mildare formulering.

Men jag vill dessutom framhålla en annan sak. Enligt vad som meddelats mig har andra kammaren godtagit utskottets motivering. Om nu första kammaren skulle bifalla reservationen, som också rör sig om motiveringen, förmodar jag att det blir så, som praxis brukar vara, att motiveringen i detta stycke helt och hållet bortfaller. Ifrågavarande paragraf går alltså utan några direktiv ut till verkställighet. Jag kan inte inse annat än att förhållandena då bli som de varit förut. Det blir alltså ett tillstånd, som ur reservanternas synpunkt är sämre än om även första kammaren godtager utskottets motivering, ty då blir det ett direktiv knutet till bestämmelsen, nämligen att i regel bör en sådan dubbelställning icke förekomma. Tar denna kammare reservationen, blir det intet direktiv alls; bankspektionen kan göra hur den vill.

I herr Åkerbergs yttrande instämde herr *Källman*.

Herr Stendahl: Herr talman! Med anledning av min ärade bankkamrats yttrande undrar jag, om han inte gjorde sig skyldig till en feluppfattning. En

Ang. vissa ändringar i banklagen. (Forts.)

inspektion av en större bank är en mycket tidsödande historia. En sådan tar över tre månader i anspråk, och jag vågar påstå, att detta arbete är av ett helt annat och mer omfattande slag än det som i regel vidtages av revisorerna.

Vad beträffar den ärade ordförandens i bankoutsnittet yttrande har jag ju den uppfattningen, att skulle bägge kamrarna antaga utskottsförslaget, är det klart sagt ifrån, att bankinspektionen i vissa fall, eller när det passar den, kan utse sina egna tjänstemän till revisorer. Är det så, att kamrarna skulle stanna i olika beslut, är det visserligen riktigt, som den ärade ordföranden i bankoutsnittet sade, att motiveringen bortfaller. Men jag tar för givet, att bankinspektionen då tar hänsyn till, vad som förekommit i de bägge kamrarna, och sålunda klart och tydligt kan se, att någon fullmakt att förfara på detta sätt har åtminstone riksdagen icke givit, snarare tvärt om. Sålunda förefaller det mig, som om reservanternas ståndpunkt vid ett sådant beslut blir starkare understruken, än om kammaren följer utskottet.

Herr Lindley: Herr Stendahl påpekade, att man måste räkna med att inspektionen av en större bank kan taga en tid av tre månader i anspråk. Då tycker jag, att vi ha tydligt och klart sagt ifrån här, att det är inte fråga om att bankinspektionens tjänstemän skola tjänstgöra som revisorer i de större bankerna utan endast, vad som hittildags varit förhållandet, att dessa tjänstemän undantagsvis kunna tjänstgöra som revisorer i någon mindre bank, och det blir naturligtvis då under alla förhållanden bankinspektionen, som får pröva detta. Jag tror inte, att någon fara alls föreligger i detta fall.

Herr Åkerberg: Jag tror inte, att herr Stendahl har rätt, när han förmodar, att det skulle vara ett understrykande av reservanternas ståndpunkt, om första kammaren här antager reservationen.

Jag tror nog också, att den nuvarande bankinspektören och kanske även hans efterträdare, om det inte dröjer alltför länge med hans tillsättande, komma att taga dessa uttalanden ad notam, men det kommer i alla fall inte att sägas något i en blivande riksdagsskrivelse om den här saken. Det kommer, antager jag, rätt snart att glömmas vad som sagts i ett utskottsbetänkande och i riksdagens kamrar, och jag misstänker också, att man rätt snart återvänder till det gamla.

Vill herr Stendahl, att något skall sägas i denna fråga, som kan bli till direktiv för framtiden, då har första kammaren endast att acceptera utskottets motivering.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, hade i avseende på den nu föredragna punkten endast yrkats, att vad utskottet hemställt skulle bifallas.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock, av herr *Stendahl*, att utskottets uttalanden skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övervägande ja besvarad.

Ang. vissa ändringar i banklagen. (Forts.)

Herr *Stendahl* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner motiveringen i bankoutskottets utlåtande nr 29, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motiveringen med den av herr *Stendahl* föreslagna ändringen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 50.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående läroverksadjunkten F. V. Arfwidssons tjänstårsberäkning jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående läroverksadjunkten A. B. E. Roséns tjänstårsberäkning jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Samman-
jämningsför-
slag rörande
anslag till
utjämning av
kostnaderna
för folkskole-
väsendet.*

Föredrogos ånyo statsutskottets memorial nr 72, i anledning av kamrarnas återremiss av punkten 4:o i statsutskottets memorial nr 51 med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 179, gjorda framställning angående anslag till utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet.

I utlåtande nr 8 hade utskottet under punkten 172 hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt med avslag å herr Anderssons i Fältenborg m. fl., herr Carlströms m. fl., herr Olssons i Ramsta och herr Pehrssons i Bramstorp m. fl. motioner I: 28, II: 42, II: 43 och II: 332, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, för beredande av utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet för budgetåret 1933/1934 anvisa ett extra förslagsanslag av 5,615,000 kronor att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1933 under punkten 179 anförts samt i enlighet med de närmare villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Sammanjämningsförslag rörande anslag till utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet. (Forts.)

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herr *S. H. Kvarnzelius* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Olssons ävensom herr Pehrssons m. fl. berörda motioner (II: 43 och II: 332) samt med bifall till herr Anderssons m. fl. och herr Carlströms m. fl. motioner (I: 28 och II: 42), för beredande av utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet för budgetåret 1933/1934 anvisa ett extra förslagsanslag av 8,800,000 kronor att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de av 1930 års riksdag angivna grunderna samt i enlighet med de närmare villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren bifallit vad utskottet hemställt, varemot andra kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

För frågans avgörande medelst gemensam omröstning hade utskottet under punkt 4:o i memorial nr 51 framlagt förslag till voteringsproposition.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade kamrarna visat ärendet åter till utskottet.

Utskottet hade i det nu föreliggande memorialet anfört:

»Av förhandlingarna i kamrarna i anledning av utskottets förslag till voteringsproposition synes framgå, att kamrarna ansett sammanjämkning i ärendet böra äga rum. Sådan synes utskottet kunna ske på det sätt, att båda kamrarna, med frånträdande av sina först berörda beslut, nu besluta, att gällande grunder för utgåendet av omförmälda bidrag skola oförändrade äga tillämpning intill utgången av kalenderåret 1933, samt att den ändring, som avses i det av första kammaren fattade beslutet, skall gälla för tiden den 1 januari—den 30 juni 1934, ävensom bevilja det under dessa förutsättningar erforderliga anslagsbeloppet, vilket enligt genom utskottets försorg verkställda beräkningar kan uppskattas till 7,207,500 kronor.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen, vardera kammaren med frånträdande av sitt ovan först omförmälda, i frågan fattade beslut, må besluta

att för beredande av utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet för budgetåret 1933/1934 anvisa ett extra förslagsanslag av 7,207,500 kronor att utgå för tiden den 1 juli—den 31 december 1933 i huvudsaklig överensstämmelse med de av 1930 års riksdag angivna grunderna och för tiden den 1 januari—den 30 juni 1934 i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1933 under punkten 179 anförts samt i övrigt för båda perioderna i enlighet med de närmare villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.»

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Lindblad*, *Widell*, *Olof Olsson*, *Bergqvist*, *Nilsson* i Malmö och *Oscar Olsson*, som ansett, att gemensam votering i ärendet borde äga rum.

Herr förste vice talmannen: När detta ärende sist behandlades, herr talman, fann jag situationen sådan, att jag inte kunde tycka, att det var vidare lönt att diskutera frågan. Man skall ju inte spilla krut på döda hökar, och det här ärendet var en död hök den gången. Men nu har majoriteten här i kammaren fått sin vilja fram och fått sin s. k. sammanjämkning. Man skulle ju då kanhända kunna vänta, att allting blivit litet lugnare och att var och en är i tillfälle att kunna tänka själv i saken. Personligen har jag sökt värdera om

Sammanjämkingsförslag rörande anslag till utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet. (Forts.)

frågan, men jag har kommit till det resultatet, att för mig åtminstone finns det ingen återvändo.

Jag sökte sist klargöra egentligen bara en sak, nämligen frågan, när man kan sammanjämka och när man inte kan sammanjämka, d. v. s. hur riksdagsordningens ordalag »såvida möjligt är» under tidernas lopp ha tolkats och så småningom stadgat sig. Jag tror, att jag då visade upp, att en 70-årig praxis söndrat ut två speciella grupper av fall, då man inte kan sammanjämka. För det första de fallen, när rent avslag står emot ett positivt beslut, och för det andra den grupp av fall, när rena siffror stå emot varandra. För egen del hade jag den uppfattningen då, att här förelåg fall av endera slaget, och jag skulle nästan förmoda, att det memorial, som nu föreligger, är en synnerligen vacker illustration till den uppfattning, som jag då företrädde.

Ty, vad är det, som föreligger nu? Koncentrerat är det en siffra på 7,207,500. Var har den siffran kommit ifrån? Jo, den omfattar själv två siffror, nämligen dels siffran 5,615,000 och vidare siffran 1,592,500. Den första känna vi igen, ty det var den, som fanns i den kungl. propositionen och i statsutskottets hemställan. Men den andra siffran — var har den kommit ifrån? Jo, den är på pricken hälften av siffran 3,185,000. Och var har så den siffran i sin tur kommit ifrån? Jo, den finns i motionen eller också i reservationen, vilket vi nu vilja kalla det. Man har således slagit sönder motionens siffra i två lika stora delar.

När man hitintills har sammanjämkat, har man gått efter tre linjer. Antingen har man sammanjämkat på det viset, att den ena kammaren har inbjudit den andra kammaren att förena sig om den ståndpunkt, som denna kammare själv har intagit. Eller också har man sammanjämkat genom kompensationer. Den ena kammaren har avstått en sak mot att få en annan, och likadant har den andra kammaren gjort. Det har varit ett slags syskonbyte mellan de två kamrarna. Eller också har man gått en tredje väg, som man väl kan säga har varit den vanligaste, d. v. s. att de båda kamrarna med frånträdande av vissa av sina särmeningar, ha slutit upp omkring ett tredje förslag, där båda kamrarna ha ungefär lika stor andel. Men kan man nu tänka sig, att i detta memorial ha vi en alldeles ny linje, en mycket intressant linje. Första kammaren hjälper nämligen här andra kammaren att kompromissa med sig själv!

Nu vet jag mycket väl, att det finns folk, som säger, att det inte ligger till på det sättet, att detta är — från min synpunkt — att se skevt på hela saken. Sist ville man ju göra gällande, att de anslagssiffror, som det här är fråga om, voro förenade i fjol, och således på grund av någon slags ärftlig belastning skulle ha mycket lätt för att kunna sammanjämkas. Men det är klart, och det förstår ju var och en, att det förflutna inte ligger över oss på det viset år efter år, utan att det — gudskelov och tack — är så, att varje riksdag har sina egna uppgifter och sin egen plåga. I överensstämmelse med detta tänkesätt försökte man sist också att göra gällande, att statsutskottets förslag och reservationen inte alls voro på det sättet sönderdelade, som jag då ville göra gällande, utan att de voro på något sätt sammansvetsade genom s. k. grunder. Jag tycker, att det kan vara rimligt, att kammaren får konfronteras med den saken ännu en gång.

Statsutskottet såväl som propositionen föreslog 200 kronor per läraravdelning. Det blev tillsammans 5,615,000 kronor, som vi veta. Reservationen, vilket var detsamma som motionen, föreslog 5 kronor per skolbarn, vilket tillsammans med Kungl. Maj:ts förslag utgjorde 8,800,000 kronor. Motionens särmärke är naturligtvis inte den del, som omfattar Kungl. Maj:ts proposition

Sammanjäkningsförslag rörande anslag till utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet. (Forts.)

— ingen vettig människa går väl och motionerar om att riksdagen skall vara så vänlig och bifalla en Kungl. Maj:ts proposition — utan motionens särmarke är naturligtvis den del, som ligger ovanför eller utanför den kungl. propositionen — således de 5 kronorna per barn, vilket ju betydde de där 3,185,000 kronorna. Sedan båda kamrarna ha antagit de 200 kronorna per läraravdelning, vad är det då, som står kvar? Naturligtvis de 5 kronorna per barn, d. v. s. motionen, d. v. s. de 3,185,000 kronorna, d. v. s. just det, som första kammaren har avslagit. Vad hade denna motion således gemensamt med Kungl. Maj:ts förslag? Inte ett dugg. Det var ett löst påhäng, formellt sammanknutet därigenom, att man lagt båda summorna tillsammans. Om det hade varit på det viset, att Kungl. Maj:t hade föreslagit 200 kronor per läraravdelning plus 1 krona per barn och motionen hade bibehållit sina 5 kronor per barn, då hade Kungl. Maj:ts proposition och motionen haft något gemensamt, och då hade man kunnat gå till sammanjämkning. Hade motionen i sin tur exempelvis haft 100 kronor per läraravdelning och 10 kronor per barn, hade förhållandet varit precis enahanda, och man hade då också kunnat gå till sammanjämkning. Men som förhållandena nu ligga till, kan man inte detta.

Jag har funderat över vad som kunnat vara anledningen till att man fallit offer för den uppfattningen, att man här kan sammanjämka lätt och ledigt. Jag ser alldeles bort ifrån dem, som av en eller annan anledning vilja ha sammanjämkning av reella skäl. Man var exempelvis rädd för att man kanhända inte skulle stå sig i den gemensamma voteringen, och då var det ju bättre att halvera. Det fanns också en man här, som föll offer för den uppfattningen, att man skulle kunna sammanjämka därför att siffrorna vore sammanslagna, men jag tror inte, att det var många, som följde honom i den uppfattningen. Nej, jag skulle tro, att orsaken är den, att man förväxlar två saker. Man förväxlar en kompromiss i ett utskott med en sammanjämkning. Om det i statsutskottet föreligger två förslag, av vilka det ena vill ge 10,000 till något ändamål och det andra 20,000 kronor, då kan man i utskottet sammanjämka till 15,000 kronor — och det är ju många, som ägnat sitt liv åt denna sköna konst. Men har ena kammaren beslutat ge 10,000 kronor och den andra kammaren 20,000 kronor, då kan man inte sammanjämka detta till 15,000 kronor. Då måste man votera gemensamt. Det är precis samma förhållande här. Därest någon i utskottet hade föreslagit memorialet här som kompromiss, hade den gått utmärkt bra för sig, men sedan kamrarna ha fattat olika beslut, säger en gammal 70-årig praxis, att i saker av sådant innehåll kan endast gemensam votering äga rum — men rakt inte sammanjämkning.

Häri instämde herrar *von Geijer, Johan Nilsson* i Malmö, *Thelin, Oscar Olsson, Pålsson, Bergqvist* och *Asplund*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utrotande av berberis å viss mark ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från Borgholms kungsladugård i Kalmar län.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion om allmän revision av rikets grundlagar; samt

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av konvention för lösande av vissa konflikter mellan medborgarskapslagar m. m.;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, punkt 88, gjorda framställning i fråga om anslaget till flottans ersättningsbyggnad jämte en i ämnet väckt motion;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 och 9 §§ i lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen) m. m., i vad propositionen avser anslagsfrågorna;

nr 75, i anledning av väckt motion om anslag till Järvafältets elektrifiering;

nr 76, i anledning av väckt motion om medgivande, att eldaren och gårdskarlen vid kommandants- och fortifikationsbyggnaderna i Boden J. B. Johansson må för uppflyttning i högre löneklass tillgodoräkna sig viss tidigare anställning;

nr 77, i anledning av väckt motion om avskedsersättning åt förre tygarbetaren J. A. Österlund;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Ostkustbanan och Uppsala—Gävle järnväg jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 79, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående befrielse för borgmästaren Oscar Dahlbäck m. fl. från viss dem i egenskap av magistratsledamöter ådömd ersättningsskyldighet till kronan m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalökning för spannmålslagerhusfonden m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om kapitalökning för lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift jämte i ämnet väckta motioner;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av villkoren för lån från statens mejerilånefond samt kapitalökning för samma fond ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 79, i anledning av väckta motioner *dels* om bidrag av statsmedel till täckdiktningföretag, *dels ock* om viss ändring i villkoren för lån från täckdiktningsslånefonden;

nr 80, i anledning av väckt motion om anslag för utgivande av en tidskrift för växtodling;

nr 81, i anledning av väckta motioner om anslag för stödande genom lånebidrag av svensk fruktodling;

nr 82, i anledning av väckt motion om hjälp i form av anslag utan återbetalningsskyldighet åt mindre, nödställda jordbrukare;

nr 83, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för budgetåret 1933/1934 i vad angår jordbruksärenden;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningsstat vid rikets allmänna kartverk;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om ökat understöd åt lantmannaskolor och åt lantushållsskolor m. m.; samt

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln, gjorda framställning angående anslag till täckande av utgifterna för statens lagerhus; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion, I: 234, om utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.45 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 9 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 248, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;
nr 249, angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag; samt
nr 250, angående användande av visst belopp ur fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 till avlyftande av kassans skuld till riksbanken.

Justerades protokollen för den 3 och den 5 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Henrik Andersson* på grund av sjukdom tillsvidare är oförmögen att delta i riksdagsarbetet intygas.

Lit den 8 maj 1933.

Daniel Ljungqvist,
provinsialläkare.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av viss Svenska Tändsticks Aktiebolagets stämpelskuld; och

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av viss del av det allmänna arvsfonden tillfallna arvet efter komminister Carl Axel Herman Hallonlöf.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 196, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, m. m.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:
nr 197, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 198, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; samt

nr 199, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av bibliotekets styrelse och förvaltning.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 30 och 31 samt statsutskottets utlåtanden nr 73—78.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 79, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående befrielse för borgmästaren Oscar Dahlbäck m. fl. från viss dem i egenskap av magistratsledamöter ådömd ersättningskyldighet till kronan m. m. jämte i ämnet väckta motioner, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 76—87 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 248—250 blevo desamma på begäran bordlagda.

Anmälades och bordlades

sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets memorial nr 2, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägofred, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om utredning angående frågan om åtgärder mot statsfientlig verksamhet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
